

HE 154/2001 vp

Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi sosiaalialan osaamiskeskustoiminnasta ja sosiaalihuoltolain 52 §:n kumoamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki sosiaalialan osaamiskeskustoiminnasta. Osaamiskeskustoiminnan tarkoituksena on luoda ja ylläpitää pysyvä koko maan kattava alueellinen yhteistyörakenne sosiaalialan perus- ja erityisosaamisen edistämiseksi sekä sosiaalialan alueellista yhteistyötä edellyttävien erityisosaamista vaativien palvelujen ja asiantuntijapalvelujen turvaamiseksi. Osaamiskeskustoiminnasta vastaisivat sosiaalialan osaamiskeskukset, joiden toimialueet kattaisivat kaikki kunnat.

Lailla säänneltäisiin maassa jo käynnissä

olevan sosiaalialan osaamiskeskustoiminnan tavoitteet ja yleiset perusteet toiminnalle ja siihen suunnattavalle valtionavustukselle sekä selkeytettäisiin ja vakiinnutettaisiin käynnissä oleva osaamiskeskustoiminta ja muodosteilla olevien osaamiskeskusten asema ja tehtävät. Samalla kumottaisiin sosiaalihuoltolain 52 § tarpeettomana.

Esitys liittyy valtion vuoden 2002 talousarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä.

Ehdotetut lait ovat tarkoitettut tulemaan voimaan 1 päivänä tammikuuta 2002.

SISÄLLYSLUETTELO

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ	1
SISÄLLYSLUETTELO	2
YLEISPERUSTELUT.....	3
1. Johdanto	3
2. Nykytila.....	4
3. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset.....	6
4. Esityksen vaikutukset.....	10
4.1. Taloudelliset vaikutukset	10
4.2. Organisaatio- ja henkilöstövaikutukset.....	11
4.3. Vaikutukset eri kansalaisryhmien asemaan.....	11
5. Asian valmistelu	11
5.1. Valmistelu 1990-luvulla.....	11
5.2. Opetussosiaalikeskustyöryhmän ehdotusten pohjalta tehdyt valmistelut.....	12
5.3. Lausunnot.....	12
6. Muita esitykseen vaikuttavia seikkoja	13
YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT.....	14
1. Lakiehdotusten perustelut	14
1.1. Laki sosiaalialan osaamiskeskustoiminnasta	14
1.2. Sosiaalihuoltolaki.....	21
2. Tarkemmat säännökset ja määräykset.....	21
3. Voimaantulo	22
LAKIEHDOTUKSET	23
Laki sosiaalialan osaamiskeskustoiminnasta	23
Laki sosiaalihuoltolain 52 §:n kumoamisesta	25
LIITE	26
RINNAKKAISTEKSTI.....	26
Laki sosiaalihuoltolain 52 §:n kumoamisesta	26

YLEISPERUSTELUT

1. Johdanto

Sosiaalialalla erääksi keskeiseksi alan yleistä kehittymistä ja korkeatasoisten palvelujen turvaamista haittaavaksi esteeksi on koettu kuntien välisen alueellisen yhteistyön hajanaisuus ja sattumanvaraisuus. Yhteistyö on välttämätöntä muun muassa sosiaalihuollon erityispalvelujen järjestämisessä. Sosiaalialalla tehtävä vaativa työ väestön hyvinvointipalvelujen ja sosiaalisen hyvinvoinnin turvaamiseksi edellyttää välttämättä myös hyvin järjestettyä ja monipuolisesti käytännön työn kanssa vuorovaikutuksessa olevaa tutkimus-, kehittämis- ja koulutustoimintaa.

Suomessa kuntien välisen alueellisen yhteistyön koko maan kattava verkosto on vain kehitysvammahuollon tarpeita varten kuntayhtymäpohjalle rakennettu erityishuoltopiirijärjestelmä. Erityishuoltopiiriin tehtäviä ei ole merkittävästi laajennettu eikä kuntien välisen yhteistyön muu tarve ole kanavoitunut erityishuoltopiirijärjestelmään. Pikemminkin kuntayhtymiä on sosiaalihuollossa purettu ja kuntien välinen yhteistyö on entisestään ohentunut 1990-luvulla.

Tilanne sosiaalialalla on varsin erilainen terveydenhuoltoon verrattuna. Terveydenhuollossa erityispalvelujen järjestämistä ja muuta kuntien välistä yhteistyötä varten on olemassa kattava erikoissairaanhoidon kuntayhtymäverkosto. Yliopistollisella keskussairaaloiminnalla on pitkät perinteet tutkimus-, kehittämis- ja koulutustoiminnassa. Alueellisen yhteistyön kehittäminen on kuitenkin ajankohtainen kysymys myös terveydenhuollossa. Perusterveydenhuollon ja erikoissairaanhoidon väliset yhteistyö- ja työnjakokysymykset ovatkin olleet tiiviin selvittely- ja kehittämistyön kohteena.

Sosiaalihuollossa tutkimus-, kehittämis- ja koulutustoiminnan ja käytännön välistä yhteistyötä on pyritty vahvistamaan 1980-luvun lopulla käynnistetyllä opetussosiaalikeskustoiminnalla. Opetussosiaalikeskustoiminta on tapahtunut sosiaalityön opetusta antavien yliopistojen ja lähinnä niiden sijainti- ja lähiympäristön kuntien välisenä yhteistyönä suuntautuen yhteisiin tutkimushankkeisiin ja koulutukseen kuuluvan käytännön opetuksen

toteuttamiseen. Tämä tutkimuksen, koulutuksen ja käytännön yhteistyömuoto on kuitenkin jäänyt alueelliselta kattavuudeltaan hyvin rajalliseksi ja koskenut lähinnä vain sosiaalityöhön ja sen tutkimukseen ja opetukseen liittyviä toimintoja.

Nyt käynnissä olevan sosiaalialan osaamiskeskustoiminnan on tarkoitus olla alueellisesti kattavaa, niin että siinä voivat kaikki maan kunnat olla mukana. Toiminnan on myös tarkoitus kattaa sosiaalityötä laajemmin koko sosiaaliala, merkittävimpänä laajenuksena varhaiskasvatus. Verkostoyhteistyöhön rakentuvassa osaamiskeskustoiminnassa ovat myös aiempaa laajemmin mukana kaikki sosiaalialan kannalta keskeiset alueellisella tasolla vaikuttavat toimijat. Kuntien ja yliopistojen lisäksi näitä ovat ammattikorkeakoulut ja muut alan oppilaitokset, alan järjestöt, yritykset, maakuntien liitot, lääninhallitukset sekä eräät muut tahot.

Osaamiskeskustoiminnalla on tarkoitus olla opetussosiaalikeskustoimintaan verrattuna huomattavasti laajemmat tehtävät niin, että tutkimus- ja koulutustoiminnan ja käytännön välisen yhteistyösuhteen rakentamisen lisäksi yhteistyöverkoston keskeinen tehtävä olisi toimia pysyväisluonteisena kuntien välisen alueellisen yhteistyön mahdollistavana ja toteuttavana rakenteena, jota tarvitaan muun muassa erityispalveluiden ja asiantuntijapalveluiden kehittämisen ja välittymisen turvaamiseksi.

Verkostomainen monia uusia toimijatahoja ja laajenevia tehtäviä hoitavaa yhteistyömallia on lähdetty 1990-luvun loppupuolella kehittämään eri puolilla maata. Valtakunnallisesti tätä kehitystä on tuettu ja edistetty muun muassa Verkostoituvat erityispalvelut -hankkeella. Hanketta on vienyttä eteenpäin valtakunnallisen johtoryhmän lisäksi kaksitoista alueellista johtoryhmää. Kehitys koko maata ajatellen on kuitenkin ollut varsin epätasaita ja paljolti määräaikaikaisiin projekteihin tai kehittämishankkeisiin pohjautuvaa. Sosiaalialan osaamiskeskustoimintaa on lähdetty rakentamaan alueellisten hankkeiden ja toimijoiden sekä keskushallinnon kiinteänä yhteistyönä sosiaali- ja terveysministeriön asettamissa työryhmissä. Tämän yhteistyön avul-

la ja nyt ehdotetun lain säännöksillä on tarkoitus turvata toiminnan alueellinen kattavuus ja riittävän yhtenäiset toimintaedellytykset eri alueilla. Hallitusohjelmaan pohjautuen on käynnistetty monia sosiaali- ja terveydenhuoltoa sekä muuta julkishallinnon tuottamaa palvelutoimintaa koskevia alueellisia kehittämishankkeita muun muassa seudullisen yhteistyö edistämiseksi. Myös hallituskaudelle vahvistetussa sosiaali- ja terveydenhuollon tavoite- ja toimintaohjelmassa korostetaan alueellisen yhteistyön lisäämistä ja parantamista sosiaalihuollossa. Sosiaalialan osaamiskeskustoiminnan on tarkoitus luomalla pysyviä alueellisia yhteistyörakenteita merkittävällä tavalla edistää asetettujen tavoitteiden toteutumista.

2. Nykytila

Maahan on alueellisten toimijoiden (kunnat, kuntayhtymät, oppilaitokset, maakuntien liitot, lääninhallitukset, järjestöt, yritykset ja muut sosiaali- ja terveysalan toimijat) keskinäisen ja sosiaali- ja terveysministeriön koordinoiman yhteistyön tuloksena vuosina 1999—2001 syntynyt koko maan kattava sosiaalialan osaamiskeskustoiminnan valmisteluverkosto. Tämän päivän alueellisen yhteistyön muodoksi näyttää sopivan parhaiten hallinnollisesti kevyt, avoin, monien tahojen verkostomainen yhteistyö, joka rakentuu alueellisista tarpeista käsin paljolti olemassa olevien yhteistyösuhteiden varaan. Väestön nopeasti muuttuviin ja entistä vaativampiin tarpeisiin vastaaminen vaatii entistä selkeämpää alueellista vastuunottoa ja pysyvät tukirakenteet sekä yhteistyömuodot osaamisen kehittämiseksi.

Myös yliopistot, korkeakoulut ja muut alan oppilaitokset ovat entistä valmiimpia alueelliseen yhteistyöhön ja vastuunottoon. Sosiaalialan osaamispohjan vahvistamiseksi on koulutusjärjestelmää kokonaisuutena uudistettu paremmin työelämän kysyntää vastaavaksi. Yliopistot ja ammattikorkeakoulut muodostavat yhdessä kattavan korkeakouluverkon alueellisen toiminnan kehityksen tukena. Keskeiset uudistukset ovat yliopistoissa tarjottava sosiaalityön ammattihenkilöstön maisterin tutkintoon johtava peruskoulutus ja

sosiaalityön erikoistumiskoulutusjärjestelmä lisensiaatin tutkintona, sosionomin (AMK) koulutus sekä toisen asteen laaja-alainen sosiaali- ja terveydenhuollon perustutkinto.

Lähtökohdat sosiaalialan alueellisen yhteistyön kehittämiseksi ovat oleellisesti erilaiset kuin terveydenhuollossa. Tästä syystä on katsottu perustelluksi lähteä kehittämään järjestelmää erityisesti sosiaalialan tarpeista käsin rakentaen kuitenkin uusia toimintamuotoja avoimessa yhteistyössä terveydenhuollon toimijoiden kanssa. Sosiaalialan yhteistyötä terveydenhuollon kanssa aluetasolla vaikeuttaa nykyisellään se, että sosiaalialalta paljolti puuttuu sellaiset alueelliset rakenteet, joiden puitteissa alueellista yhteistyötä terveydenhuollon organisaatioiden kumppanina olisi luontevaa toteuttaa. Luomalla alueellisen vastuunoton mahdollistavat rakenteet myös sosiaalialalle parannetaan samalla yhteistyömahdollisuuksia terveydenhuollon kanssa. Alueellinen yhteistyö sosiaali- ja terveydenhuollossa ei näytä toteutuvan samanlaisen aluejaon puitteissa. Tärkeää yhteistyön näkökulmasta kuitenkin on, että myös sosiaalialalle on muodostumassa koko maan kattava alueellinen yhteistyörakenne.

Keskeisenä tavoitteena sosiaalialan osaamiskeskustoimintaa kehitettäessä on ollut toimivan ja pysyvän yhteistyörakenteen luominen tutkimus- ja opetustoiminnan ja käytännön välille. Verrattuna esimerkiksi 1990-luvun opetussosiaalikeskustoimintaan on toiminnan painopistettä ja vastuuta toiminnasta haluttu tietoisesti siirtää yliopistopainotteisuudesta kohti käytäntöä eli kuntia. Osaamiskeskustoimintaa on lähdetty rakentamaan kuntien tarpeista käsin. Tarkoituksena on ollut, että kunnat toimisivat osaamiskeskusten keskeisenä muodostajatahona. Valtaosin osaamiskeskustoiminnan suunnittelu ja osaamiskeskusten muodostaminen onkin organisoitu kuntien tai niiden ylläpitämän toiminnan yhteyteen. Tarkoitus on, että toiminnan vakiintuessa palkattava osaamiskeskusten pysyvä henkilöstö sijoittuisi mahdollisimman lähelle käytäntöä, jota sen myös ensisijaisesti tulisi palvella. Jo muodostamisvaiheessa osaamiskeskuksista onkin lähtenyt kehittämään olemassa olevien sosiaalihuollon toimintayksiköiden yhteyteen tutkimus- ja kehittämissyksiköitä, joissa paneudutaan kysei-

sen yksikön asiakastyön tarpeista nousevaan tutkimukseen ja kehittämiseen sekä asiakastyön uusien menetelmien kehittämiseen.

Osaamiskeskuksen muodostajatahoja voisivat kuntien ja kuntayhtymien lisäksi olla yliopistot, ammattikorkeakoulut ja muut alan oppilaitokset, maakuntien liitot, lääninhallitukset, sosiaali- ja terveysalan järjestöt, yritykset sekä muut sosiaali- ja terveysalan toimijat.

Osaamiskeskusten on tarkoitus olla mahdollisimman avoimia alueellisen yhteistyön tarpeista lähteviä verkostoja, joiden hallinto on mahdollisimman kevyesti järjestetty ja joissa kaikki yhteistyösapuolet säilyttävät täysin hallinnollisen itsenäisyytensä. Kaikki yhteistyöverkostossa mukana olevat tahot ovat mukana vain itse määrittelemissään toiminnoissa ja tarpeelliseksi katsomallaan panostuksella. Eri alueelliset toimijat voivatkin tarpeidensa ja voimavarojensa mukaisesti olla hyvinkin eriasteisesti mukana osaamiskeskuksen toiminnassa. Verkostomaisen yhteistoiminnan luonteen mukaisesti kaikkien toimintaan mukaan tulevien tahojen on tuotava oma erityinen panoksensa toimintaan ja toiminnasta on toisaalta oltava niille itselle hyötyä, jotta siinä olisi perusteltua olla mukana.

Sosiaali- ja terveysministeriön asettaman opetussosiaalikeskustyöryhmän ehdotusten mukaisesti maahan on muodostettu kahdeksan alueellisen osaamiskeskuksen toimialuetta ja yhden ruotsinkielisen osaamiskeskuksen toimialue. Kuluvan vuoden aikana on valmisteltu osaamiskeskuksia tavoitteena, että maahan muodostuisi vuoden 2002 alkuun mennessä kahdeksan alueellista ja yksi ruotsinkielinen osaamiskeskus.

Sosiaali- ja terveysministeriö on vuonna 2001 suunnannut osaamiskeskustoiminnan valmisteluun noin 5 miljoonaa markkaa. Tämän lisäksi alueelliset toimijat ovat itse hankkineet hanke- ja kuntarahoitusta noin 20 miljoonaa markkaa. Toiminnan valmistelua ja suunnittelua varten alueelliset toimijat ovat vuoden 2001 aikana palkanneet jo noin 40 henkilöä.

Toiminnan valmistelu on tapahtunut alueellisista tarpeista lähtien ja olemassa oleviin yhteistyörakenteisiin nojautuen. Kuluvan vuoden joulukuun 15 päivään mennessä kun-

kin osaamiskeskuksen toimialueen valmisteluvastuussa olevat tahot raportoivat suunnitelmansa muodosteilla olevien osaamiskeskustensa organisoitumisesta, suunnitelluista toimintamuodoista ja hankkeista sekä toiminnan sisällöllisistä painotuksista sekä sosiaali- ja terveysministeriön asettamalle valtakunnalliselle sosiaalialan osaamiskeskustyöryhmälle että oman toimialueensa kaikille kunnille ja muille yhteistyötahoille.

Alla on lueteltu suunnittelutyön tuloksena syntyneet muodosteilla olevat osaamiskeskukset ja niiden toimialueet. Toimialueet noudattavat maakuntajakoa. Suluissa on mainittu maakunnat, joista kukin toimialue muodostuu:

- 1) Etelä-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus (Uusimaa, Itä-Uusimaa, Päijät-Häme)
- 2) Varsinais-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus (Varsinais-Suomi)
- 3) Kaakkois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus (Kymenlaakso, Etelä-Karjala)
- 4) Häme—Satakunnan sosiaalialan osaamiskeskus (Kanta-Häme, Pirkanmaa, Satakunta)
- 5) Pohjanmaan maakuntien sosiaalialan osaamiskeskus (Etelä-Pohjanmaa, Keski-Pohjanmaa, Pohjanmaa)
- 6) Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus (Keski-Suomi)
- 7) Itä-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus (Etelä-Savo, Pohjois-Savo, Pohjois-Karjala, Kainuu)
- 8) Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus (Lappi, Pohjois-Pohjanmaa)
- 9) Ruotsinkielinen sosiaalialan osaamiskeskus — Det finlandsvenska kompetenscentret (kaksikieliset ja ruotsinkieliset kunnat).

Lainsäädännöllistä pohjaa opetussosiaalikeskustoiminnalle, joka puolestaan on ollut eräänä pohjana käynnissä olevalle sosiaalialan osaamiskeskustoiminnalle, on muodostanut sosiaalihuoltolain (710/1982) 52 § yhdessä sosiaalihuoltoasetuksen (607/1983) 19 ja 19 a §:n (222/1992) kanssa.

Sosiaalihuoltolain 52 §:n mukaan kunta ja sosiaalihuollon henkilökunnan koulutuksesta huolehtiva oppilaitos tai korkeakoulu voivat sopia sosiaalihuollon toimintayksiköiden käyttämisestä sosiaalihuollon koulutustoiminnan järjestämiseen. Kunta on oikeutettu

saamaan edellä tarkoitetusta koulutustoiminnan järjestämisestä aiheutuvista välittömistä kustannuksista täyden korvauksen korkeakoululta taikka koulutuksesta huolehtivalta muulta viranomaiselta tai yhteisöltä. Korvausta määriteltäessä otetaan huomioon myös se välitön hyöty, jonka kunta saa koulutus-toiminnan ohessa.

Sosiaalihuoltolain 52 §:ään alun perin sisältyneen 2 momentin mukaan valtioneuvosto saattoi myös velvoittaa kunnan tekemään 1 momentin tarkoittaman sopimuksen ja samalla päättää siitä aiheutuvien kustannusten korvaamisesta kunnalle. Edellytyksenä tälle menettelylle oli, ettei sopimusta muutoin oltu saatu aikaan ja, että se sosiaalihuollon koulutustoiminnan tai sosiaalihuollon tarkoituksenmukaisen toteuttamisen kannalta oli välttämätön. Vuoden 1993 sosiaali- ja terveydenhuollon valtiosuudistuksen yhteydessä sanottu pakollista sopimusmenettelyä koskeva säännös kuitenkin kumottiin (laki 736/1992), koska sosiaalihuollon toimintayksikön käyttämistä opetustoimintaan vastoin kunnan tahtoa ei pidetty tarkoituksenmukaisena.

Sosiaalihuoltoasetuksen 19 §:n 1 momentin mukaan sosiaalihuoltoa antavassa toimintayksikössä voidaan järjestää sosiaalihuollon henkilöstön erikoistumis- ja muuta tarvittavaa koulutusta. Pykälän 2 momentti puolestaan velvoittaa sosiaalilautakunnan alaista viranhaltijaa osallistumaan koulutuksen antamiseen sosiaalihuoltolain 52 §:ssä tarkoitettussa sopimuksessa tarkemmin sovitulla tai määrätyllä tavoin.

Asetuksen 19 a §:n 1 momentin mukaan kunta ja korkeakoulu voivat sopia sosiaalityön ammatillisen opetuksen järjestämiseen osallistuvan sosiaalikeskuksen nimeämisestä opetussosiaalikeskukseksi. Pykälän 2 momentissa säädetään opetussosiaalikeskuksen tehtävistä. Sanottuihin tehtäviin kuuluu sosiaalihuollon tehtävien lisäksi osallistuminen sosiaalityön ammatillisen perusopetuksen antamiseen. Lisäksi tehtäviin voi kuulua sosiaalipalvelujen kehittämistä palvelevan tutkimus- ja kehittämistoiminnan sekä sosiaalityön ammatillisen erikoistumis-, jatko- tai täydennyskoulutuksen järjestäminen. Pykälän 3 momentin mukaan opetussosiaalikeskukseksi nimeämisen edellytyksenä on, että

kunta ja korkeakoulu 1 momentissa tarkoitettussa sopimuksessa osoittavat riittävät voimavarat edellä mainittujen tehtävien suorittamista varten.

Sanottujen sosiaalihuoltolain ja sosiaalihuoltoasetuksen säännösten mahdollistama opetussosiaalikeskustoiminta on muodostunut tärkeäksi yhteistyömuodoksi, jonka kautta on voitu kanavoida koulutukseen kuuluvan harjoittelun ja käytännön opetuksen suorittaminen, käynnistää yhteisiä tutkimus- ja kehityshankkeita sekä tiivistää yliopistojen ja kuntien sosiaalitoimen asiantuntijoiden vuorovaikutusta. Toiminnan pääasiallisena muotona 1990-luvun jälkipuoliskolla on painotunut harjoittelu ja käytännön opetus, jolloin rahoitusta muuhun kehitystoimintaan on ollut niukasti. Opetussosiaalikeskusten seuranta osoittaa, että toimintamalli, jossa korkeakoulut tutkimuksen ja koulutuksen suunnittelussa ottavat huomioon opetussosiaalikeskustoiminnan mahdollisuudet ja jossa kunnat voivat painottaa keskeisiä tarvealueitaan on koettu molempia hyödyttäväksi toiminnaksi, jonka kautta on voitu lisätä tietopohjaa ja käytännön ratkaisuja.

Korkeakoulujen sekä toisen asteen oppilaitosten koulutukseen kuuluvan harjoittelun ja käytännön opetuksen järjestäminen kuuluu niiden tehtäviin ja perusrahoituksen piiriin. Tehtävän hoitaminen vaatii laaja-alaista ja hyvää yhteistyötä kuntien kanssa. Nykyisten opiskelijamäärien mukainen vuosittainen harjoittelupaikkatarve on yliopisto-opiskelijoilla suuruusluokaltaan 600 paikkaa, ammattikorkeakouluopiskelijoilla 2 600 paikkaa ja toisella asteella 3 400 paikkaa.

3. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki sosiaalialan osaamiskeskustoiminnasta. Ehdotetun sääntelyn tavoitteena on toiminnan selkeyttämiseksi ja vakiinnuttamiseksi saatava sääntelyn piiriin maassa jo käynnissä oleva sosiaalialan osaamiskeskustoiminta ja sitä toteuttamaan tarkoitettujen parhaillaan muodosteilla olevien sosiaalialan osaamiskeskusten asema ja tehtävät. Lisäksi säännöksillä mahdollistettaisiin valtionavustuksen suunnittaminen toimintaan.

Maahan on muodosteilla vuosina 2000 ja 2001 tehtyyn valmistelutyöhön pohjautuen kahdeksan alueellista sosiaalialan osaamiskeskusta ja yksi valtakunnallinen ruotsinkielinen sosiaalialan osaamiskeskus. Alueellisten osaamiskeskusten toimialueet muodostuisivat maakuntapohjaisesti ja kattaisivat kaikki kunnat. Kunnille osaamiskeskustoimintaan osallistuminen olisi vapaaehtoista. Tavoitteena on kuitenkin, että kaikki kunnat osallistuisivat toimintaan. Ruotsinkieliset ja kaksikieliset kunnat kuuluisivat lisäksi ruotsinkielisen osaamiskeskusten toimialueeseen. Ahvenanmaan maakunta jää suoraan Ahvenanmaan itsehallintolain (1144/1991) nojalla ehdotetun osaamiskeskustoimintalain soveltamisalan ulkopuolelle. Maakunta olisi kuitenkin ruotsinkielisen osaamiskeskusten keskeinen yhteistyöalue. Ahvenanmaan erityisasemaan perustuen sitä ei kuitenkaan ole ainakaan toiminnan tässä vaiheessa määritelty osaksi ruotsinkielisen osaamiskeskusten toimialuetta eikä sen ole tarkoitus olla mukana muodostamassa ruotsinkielistä osaamiskeskusta.

Uusia säännöksiä ei ole päädytty ehdottamaan sisällytettäväksi jo olemassa olevaan lainsäädäntöön, kuten lähinnä sosiaalihuoltolakiin sieltä nyt kumottavaksi ehdotetun 52 §:n tilalle. Sosiaalialan osaamiskeskustoimintaa sääntelevä oma laki olisi perusteltu sosiaalialan osaamiskeskustoiminnan selkeyttämiseksi ja vakiinnuttamiseksi. Laki ei sosiaalihuoltolain tavoin myöskään sääntelisi ainoastaan kunnan järjestämää toimintaa. Osaamiskeskustoiminnassa on kuntien ohella mukana monia muita eri toimijoita. Toiminta muodostaa näiden toimijoiden yhteistyölle rakentuvan verkoston. Uuden lain säätämällä estettäisiin sosiaalihuoltolain muuttuminen kokonaisuudeltaan nykyistä epäselvemmäksi.

Osaamiskeskustoiminnan alueellisen kattavuuden ja jatkuvuuden varmistamiseksi on perusteltua tukea toimintaa valtionavustuksella. Valtionavustus kohdentuisi käytännössä suurelta osin keskusten ydintoimintojen kannalta välttämättömän henkilöstön palkkaukseen. Tarkoituksena on kytkeä valtionavustus voimassa olevaan kuntien sosiaali- ja terveydenhuollon käyttökustannusten valtionosuusjärjestelmään siten, että osaamiskes-

kuksille maksettava valtionavustus vähennettäisiin vastaavan suuruisena eränä yleisestä valtionosuudesta.

Valtionavustuksen määräytymisperusteet säänneltäisiin ehdotettavassa laissa. Näitä määräytymisperusteita olisivat kunkin osaamiskeskusten toimialueen asukasluku ja pinta-ala. Ruotsinkielisellä osaamiskeskuksella ei kuitenkaan olisi erikseen määriteltyä aluetta, joten sille suoritettaisiin valtionavustus osuutena, joka vastaisi ruotsinkielisen väestön osuutta koko maan väestöstä. Lisäksi erityistä valtionavustusta voitaisiin myöntää yhdelle tai useammalle osaamiskeskukselle erikseen säädettävän valtakunnallisen erityistehtävän suorittamiseksi. Tarkoituksena on pitää määräytymisperusteiden lukumäärä vähäisenä, jotta järjestelmä pysyisi hallinnollisesti yksinkertaisena ja luontevasti erillään kuntien valtionosuusjärjestelmästä, jossa voidaan tarkoituksenmukaisemmin ottaa huomioon esimerkiksi eri kuntien taloudelliseen asemaan tai tarvetekijöihin liittyviä olosuhteita. Valtionavustuksen määräytymisperusteiden keskinäisistä painokertoimista, ruotsinkielisen osaamiskeskusten valtionavustuksen osuudesta sekä erityisen valtionavustuksen osuudesta ja määräytymisperusteista ehdotetaan säädettäväksi tarkemmin asetuksella.

Osaamiskeskusten toiminnan rahoitus perustuisi pääosin eri lähteistä saatavaan hanke- rahoitukseen. Osaamiskeskusten ydintoimintojen tukemiseen kohdentuvan valtionavustuksen on tarkoitus osaamiskeskustoiminnan käynnistyttyä koko laajuudessaan muodostaa vain verrattain pieni osa rahoituksen kokonaisuudesta. Myös tämä näkökohta puoltaa edellä kuvattuja suhteellisen yksinkertaisia määräytymisperusteita. Muita osaamiskeskustoiminnan rahoituskanavia olisi esimerkiksi hankekohtainen muiden hallinnonalojen tai EU-hankkeisiin liittyvä julkinen tuki, yritysten tuki ja kuntien tai muiden toimijoiden rahoitusosuudet. Lisäksi osaamiskeskusten toiminnan rahoitusta tukisi vuodesta 2003 lukien myös valmisteilla oleva kuntien sosiaali- ja terveydenhuollon perustamishankejärjestelmän uudistaminen siten, että nykyisin rakennus- ja laiteinvestointeihin suuntautuvaa tukea kohdennettaisiin kehittämishankkeisiin. Vaikka kehittämishankkeet oli-

sivatkin kuntien ja kuntayhtymien hankkeita, olisi sosiaalialan osaamiskeskuksilla todennäköisesti usein merkittävä rooli hankkeiden valmistelussa ja toteutuksessa.

Osaamiskeskustoimintaa kehitettäessä on keskeistä alueellinen aktiivisuus ja vastuunotto. Toimintaa on perusteltua edistää alueiden omista tarpeista lähtien ja alueelliset erityispiirteet ja olosuhteet huomioiden. Tästä johtuen toimintaa koskevien säännöstenkin on oltava joustavia ja väljiä. Lainsäädännön erityisenä tehtävänä olisi kuitenkin turvata toiminnan kattava käynnistyminen ja tasokas järjestäminen kaikkialla koko maassa, niin että jokaisella kunnalla on mahdollisuus olla mukana toiminnassa. Tätä kautta voidaan myös pitkällä aikavälillä osaltaan turvata sitä, että asiakkaat saavat mahdollisimman korkeatasoiset sosiaalihuollon palvelut asuinpaikastaan riippumatta.

Osaamiskeskustoiminnan välityksellä paikalliset ja alueelliset tarpeet ja kehittämisideat voivat nykyistä paremmin kanavoitua valtakunnalliselle tasolle ja vastaavasti osaamiskeskusverkosto tarjoaa kanavan toteuttaa valtakunnallisesti tärkeiksi arvioituja hankkeita yhdessä alueellisten toimijoiden kanssa. Tässä kaksisuuntaisessa välitystehtävässä on valtakunnallisella tasolla toimivalla sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus Stakesilla keskeinen rooli.

Osaamisen kertymisen ja kehittymisen sekä jatkuvuuden turvaamiseksi kunkin osaamiskeskusten perustoiminnot on perusteltua rakentaa riittävän pysyvän ja pitkällä aikavälillä sitoutuneen henkilöstön varaan, jolla on kiinteä yhteys osaamiskeskuksen keskeisiin muodostajatahoihin eli kuntiin, korkeakouluihin ja muihin oppilaitoksiin sekä alan järjestöihin. Osaamiskeskusverkosto on perusteltua tarkoituksellisesti pitää hyvin avoimena uusille yhteistyökumppaneille. Kuntia ja kuntayhtymiä lukuun ottamatta ei muiden osaamiskeskusten muodostavien tahojen välttämättä tarvitse sijaita osaamiskeskusten maantieteellisellä toimialueella, vaan yhteistyötä on perusteltua erityiskysymyksissä rakentaa usein eri puolilla maata sijaitsevien toimijoiden ja myös valtakunnallisten toimijoiden kanssa.

Keskeinen valtakunnallinen yhteistyökumppani kaikille sosiaalialan osaamiskes-

kuksille on sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus Stakes, jonka tulee osallistua kaikkien osaamiskeskusten toimintaan tukemalla niitä erityisesti tutkimus-, kokeilu- ja kehittämistoiminnassa sekä tarpeen mukaan muissakin ehdotetun 2 §:n mukaisissa tehtävissä. Valtakunnallisena toimijana Stakes ei kuitenkaan muodollisesti kuuluisi lähinnä alueelliselta pohjalta organisoituihin sosiaalialan osaamiskeskuksiin.

Osaamiskeskustoimintaa suunniteltaessa, käynnistettäessä ja kehitettäessä on toimintaa kuvaamaan vakiintunut käsite sosiaaliala. Sosiaalihuollon lainsäädäntö ei sanottua käsitettä määrittele. Kuten sosiaalialan ammattiharjoittamistyöryhmän 22 päivänä toukokuuta 2001 jätetyssä muistiossa (STM, Työryhmämuistioita 2000:32) on todettu, yleisessä keskustelussa käsitettä sosiaaliala on käytetty useassa eri merkityksessä. Käsitettä on käytetty niin sanottuna yläkäsitteenä kuvaamaan kunnan taikka yksityisen tai julkisen palvelujen tuottajan järjestämään sosiaalihuoltoon kuuluvia sosiaalipalveluja ja muita toimintoja.

Sosiaalialan osaamiskeskustoiminnan näkökulmasta käsite sosiaaliala kattaa myös sellaiset sosiaalialan keskeiset yhteistyötahot, joilla ei ole esimerkiksi sosiaalipalvelun tuottajan roolia. Tällaisia tahoja ovat muun muassa oppilaitokset, tutkimuslaitokset, maakuntien liitot ja lääninhallitukset. Toisaalta käsite sosiaaliala kuvaa tiettyä koulutusala ja siltä suoritettuja tutkintoja. Tästä näkökulmasta käsite sosiaaliala on yllä kuvattua kapeampi kattaen vain osan sosiaalialalla käytännön tehtävissä tarvittavasta koulutuksesta ja säädettyistä kelpoisuuksista. Merkittävä osa sosiaalialalla työskentelevästä henkilöstöstä saa kasvatustieteiden koulutuksen.

Vastaavasti tieteenalan näkökulmasta sosiaalialaa koskevaa tieteellistä tutkimusta ja jatkokoulutusta harjoitetaan pääasiassa sosiaalitieteiden ja varhaiskasvatuksen piirissä. Näitä molempia tieteenaloja edustavat yliopistot ovatkin keskeisiä yhteistyötahoja sosiaalialan osaamiskeskustoiminnassa. Ammattikorkeakoulujen tutkimus- ja kehitystoiminta ei vielä ole pitkälle vakiintunutta. Siitä kuitenkin odotetaan muodostuvan merkittävä voimavara uudenaikaisessa kehittämässä olevassa alueellisessa yhteistyössä.

Sosiaalialan osaamiskeskustoiminnan osalta käsitettä sosiaaliala onkin tarkoitettu tulkita laajasti. Käsitteellä sosiaaliala ei ole ollut tarkoitusta rajata, vaan pikemminkin selkeästi laajentaa osaamiskeskustoiminnan piiriä kattamaan esimerkiksi kaikki sosiaalihuoltolain mukaiset sosiaalipalvelut. Sosiaalialan osaamiskeskustoiminnan edeltäjänä toimineeseen opetussosiaalikeskustoimintaan verrattuna merkittävää laajennusta merkitsee lasten päivähoiton/varhaiskasvatuksen tuleminen osaamiskeskustoiminnan piiriin.

Sosiaalialan osaamiskeskustoimintaan osallistuu jo nykyisin hyvin erilaisia toimialoja omaavia toimijoita. Käytännössä osaamiskeskustoiminta perustuu uudenlaiseen alueellisen yhteistyön malliin, jossa eri toimijoiden roolit muotoutuvat pitkälti käytännössä. Osaamiskeskustoiminnan tavoite ja eri toimijoiden toimialat huomioon ottaen käsitettä sosiaaliala ei ole katsottu perustelluksi eikä tarkoituksenmukaiseksi ehdottaa laissa erikseen määriteltäväksi. Käsitettä ei myöskään, sekaannusten välttämiseksi, ole katsottu tarkoituksenmukaiseksi ehdottaa muutettavaksi siitä, miksi se jo on käytännössä vakiintuneesti muodostunut. Käsitteen käyttäminen laissa ei aiheuta välittömiä muutostarpeita muuhun ympäröivään lainsäädäntöön. Käsite sosiaaliala ei ole uusi siinä mielessä, että käsite sosiaali- ja terveysala esiintyy jo valtakunnallisen sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus Stakesin nimessä.

Käsite sosiaaliala myös erottaa nyt ehdotetun lain mukaisen osaamiskeskustoiminnan ja samalla laissa tarkoitettujen osaamiskeskukset esimerkiksi alueiden kehittämisestä annettuun lakiin ja asetukseen (1135/1993 ja 1315/1993) perustuvista sisäasiainministeriön hallinnonalalle kuuluvista osaamiskeskusohjelmasta ja osaamiskeskuksista.

Ehdotetun sosiaalialan osaamiskeskustoimintaa koskevan lain keskeisenä toimintaperiaatteena on, että osaamiskeskustoiminta kaikilta osin perustuu kuntien ja muiden osaamiskeskusten muodostavien tahojen väliseen sopimukseen. Yksityiskohtaista toimintaa tai sen hallintoa koskevaa sääntelyä on pyritty toiminnan tavoite ja monimuotoisuus huomioon ottaen välttämään. Lain voimaantulua tarkoitetaan, että muun osaamiskeskustoiminnan tavoin myös korkeakoulu-

jen ja muiden oppilaitosten järjestämään koulutukseen kuuluvan käytännön opetuksen ja harjoittelun järjestäminen sosiaalihuollon toimintayksikössä tapahtuisi ehdotetun osaamiskeskustoimintaa ja osaamiskeskusten hallintoa koskevan 3 §:n tarkoittamassa sopimuksessa sovitun mukaisesti. Mitään lakisääteistä velvollisuutta koulutustoimintaa koskevan sopimuksen tekemiseen kunnilla ei edelleenkään olisi, vaan toiminta perustuisi tältäkin osin kokonaisuudessaan kuntien vapaaehtoisuuteen. Korkeakoulut ja muut oppilaitokset myös sitoutuisivat edelleen vastamaan oman koulutustoimintansa järjestämisestä kunnille aiheutuvista kustannuksista perusrahoitukseensa saamistaan budjettivaroista.

Tätä oppilaitosten korvausvelvollisuutta korostaa osaltaan myös se, että vuoden 1994 valtion talousarvion hyväksymisen yhteydessä toteutettiin ratkaisu, jolla sosiaalialan ja terveydenhuollon oppilaitosten opiskelijoiden käytännön opiskelun ohjauksesta aiheutuvien kustannusten korvaamista varten toteutettiin järjestely, jolla sosiaali- ja terveydenhuollon käyttökustannusten valtionosuudesta siirrettiin 83 miljoonaa markkaa opetusministeriön pääluokkaan. Tällä määrärahalta korotettiin valtion oppilaitosten toimintamenoja sekä kunnallisten ja yksityisten oppilaitosten oppilaitosmuotokohtaisia yksikköhintoja tarkoituksella, että oppilaitokset käyttävät tämän korotuksen sosiaali- ja terveydenhuollon opiskelun ohjauksen ostamiseen sosiaali- ja terveydenhuollon laitoksilta. Määrärahasta noin viidennekseen laskettiin suuntautuvan sosiaalialan oppilaitoksille. Menettely on selkeyttänyt peruskoulutusjärjestelmään kuuluvan rahoituksen myös harjoittelun osalta kuuluvaksi opetusministeriön, korkeakoulujen ja toisen asteen oppilaitosten vastuulle.

Sanottua kuntien sosiaalihuollon koulutustoimintaa koskevaa kustannusosuutta ei siten ole osaamiskeskustoimintaa koskevalla lailla tarkoitettu miltään osin lisätä taikka kuntien oikeutta korvauksen saamiseen heikentää. Kuten nykyisinkin, tulisi myös kuntien toiminnasta saama hyöty otettavaksi huomioon kustannuksista sovittaessa. Vastaavin edellytyksin on koulutustoimintaa koskevien sopimusten tekeminen luonnollisesti jatkossakin

mahdollista myös niiden kuntien ja oppilaitosten kesken, jotka eivät muodollisesti kuulu mihinkään osaamiskeskukseen. Esitetyillä perustein sosiaalihuoltolain 52 § ehdotetaan kumottavaksi tarpeettomana. Tämän seurauksena myös sosiaalihuoltoasetuksen 19 ja 19 a § tulisivat erikseen annettavalla valtioneuvoston asetuksella kumottaviksi tarpeettomina.

Sosiaalihuoltolain 52 §:n kumoamisen jälkeen sääntelyn myös voidaan koulutustoiminnan järjestämistä tai ainakin siitä aiheutuvien kustannusten korvaamista koskevilta osin katsoa asiallisesti lähenevän terveydenhuollon vastaavaa sääntelyä. Kansanterveyslain (66/1972) 15 a §:ssä säädetään terveyskeskuksen käyttämisestä terveydenhuoltohenkilökunnan koulutukseen. Myös tämä koulutustoiminta perustuu koulutuksesta vastaavan tahon ja kunnan väliseen sopimukseen. Säännökseen ei sisälly mainintaa kunnan oikeudesta korvaukseen. Sosiaalihuoltolain 52 §:n 2 momentin tavoin myös kansanterveyslain 15 a §:ään aikaisemmin sisällynyt pakollista sopimusmenettelyä koskeva säännös kumottiin sosiaali- ja terveydenhuollon valtiosuusudistuksen yhteydessä.

4. Esityksen vaikutukset

4.1. Taloudelliset vaikutukset

Sosiaalialan osaamiskeskustoiminnan valtionavustuksen suuruudeksi vuonna 2002 on tarkoitus esittää 3 miljoonaa euroa. Tämä summa vähennettäisiin edellä kuvatulla tavalla kuntien sosiaali- ja terveydenhuollon käyttökustannusten valtiosuudesta. Tästä tukijärjestelmien välisestä kytkennästä ehdotetaan säädettäväksi tarkemmin erikseen annettavassa hallituksen esityksessä laiksi sosiaali- ja terveydenhuollon suunnittelusta ja valtiosuudesta annetun lain muuttamisesta. Mainittu esitys perustuu muun ohella hallituksen talouspoliittisen ministerivaliokunnan 15 päivänä toukokuuta 2001 hyväksymään kannanottoon kunnallistalouden vakauden lisäämistä koskevista toimenpiteistä sekä hallituspuolueiden eduskuntaryhmien sopimuk-

seen 14 päivänä kesäkuuta 2001. Nämä ratkaisut merkitsevät kokonaisuutena lisävoimavarojen kohdentamista kuntien sosiaali- ja terveydenhuollon käyttökustannusten valtiosuuksiin vuodesta 2002 lukien, mikä osaltaan parantaisi kuntien mahdollisuuksia sitoutua myös osaamiskeskustoiminnan kustannuksiin.

Sosiaalialan osaamiskeskusten on tarkoitus rakentua mahdollisimman pitkälti hyödyntäen olemassa olevia yhteistyöverkostoja ja tukeutua jo olemassa oleviin toimintayksiköihin. Toiminta koostuu pääosin olemassa olevaa toimintaa tukevasta yhteistyöstä ja hankkeista sekä olemassa olevien voimavarojen ja osaamisen entistä tehokkaammasta hyödyntämisestä. Yhteistyön tuloksena oletetaan syntyvän yhteisesti rahoitettuja virkoja ja tehtäviä, esimerkiksi niin sanotut lahjoitusprofessorit, toisaalta kuntien kesken toisaalta kuntien ja oppilaitosten tai muiden yhteistyötahojen kanssa. Alueellisia palvelujen tuottamista koskevia sopimuskäytäntöjä kehittämällä voidaan osaltaan vahvistaa voimavarojen yhteiskäyttöä.

Pelkästään hankkeiden ja hankerahoituksen varaan ei osaamiskeskustoimintaa ole kuitenkaan perusteltua rakentaa, vaan osaamisen alueellisen kertymisen turvaamiseksi ja pysyvän yhteistyörakenteen jatkuvuuden ja kehittämisen turvaamiseksi tarvitaan myös pysyväisluonteista henkilöstöä. Valtion toimintaan suuntaama rahoitus on tarkoitettu erityisesti mahdollistamaan tällaisen henkilöstön palkkaaminen. Osaamiskeskukset voivat ja osa onkin jo valmisteluvaiheessakin palkannut tällaista pysyväisluonteista henkilöstöä myös muun rahoituksen turvin. Syksyllä 2001 alueelliset toimijat olivat palkanneet noin 40 henkilöä lähinnä suunnittelutehtäviin. Esimerkiksi kuntia ei lainsäädännöllä ole tarkoitus velvoittaa osallistumaan osaamiskeskustoiminnan rahoitukseen. Toiminnan täysimittaisen toteuttamisen kannalta eri tahojen taloudellinen panostus on kuitenkin välttämätöntä. Lähinnä toiminnan jatkuvuuden ja alueellisen kattavuuden turvaamiseksi tarkoitettua valtion osaamiskeskustoimintaan suuntaaman perusrahoituksen voidaan arvioida olevan osaamiskeskustoiminnan kokonaisvolyymista sen vakiinnuttua suuruusluokaltaan kymmenen prosenttia.

4.2. Organisaatio- ja henkilöstövaikutukset

Sosiaalialan osaamiskeskusverkoston on tarkoitus toimia olemassa olevien tahojen yhteistyörakenteena. Verkoston muodostaminen ei merkittävästi muuta siinä mukana olevien toimijoiden tehtäviä tai niiden henkilöstön asemaa. Kaikki toiminnassa mukana olevat tahot myös säilyttävät täysin hallinnollisen itsenäisyytensä. Osaamiskeskustoimintaan palkattavan erillisen perushenkilöstön määrän on tarkoitus olla verrattain suppea. Perushenkilöstön tehtävänä olisi lähinnä yhteistyöverkoston ylläpito ja kehittäminen.

4.3. Vaikutukset eri kansalaisryhmien asemaan

Hankkeessa on tavoitteena rakentaa pysyviä alueellisia yhteistyörakenteita, joiden avulla edellytykset esimerkiksi riittävien sosiaalihuollon erityispalvelujen turvaamiseen koko maassa jokaisen kunnan asukkaalle olisivat selvästi nykyistä paremmat. Tutkimus-, kehittämis- ja koulutustoiminnan nykyistä paremmalla hyödyntämisellä ja kytkemisellä käytännön työhön on tarkoitus turvata ja kehittää väestön tarvitsemien palvelujen laatua. Lisäksi sosiaalialan osaamiskeskustoiminnassa suunnataan erityistä panostusta kielellisten vähemmistöjen, lähinnä ruotsin- ja saamenkielisten, tarvitsemien sosiaalipalvelujen parantamiseen.

5. Asian valmistelu

5.1. Valmistelu 1990-luvulla

Ajatus sosiaalityön opetuksen, käytännön ja tutkimuksen yhdistävästä toiminnasta on esiintynyt 1970-luvulta lähtien monissa sosiaalihuollon ja opetustoimen toimikunta- ja työryhmämuistioissa. Ensimmäinen opetus-sosiaalikeskushanke käynnistyi vuonna 1986 Jyväskylässä. Laajemmin opetussosiaalikeskuksia syntyi sosiaali- ja terveysministeriön asettaman opetussosiaalikeskustoimikunnan mietinnön ehdotusten pohjalta (STM 1990:48). Vuosina 1992—1993 opetussosiaalikeskustoiminta käynnistyi seitsemällä

korkeakoulupaikkakunnalla (Helsinki, Turku, Tampere, Kuopio, Jyväskylä, Joensuu ja Rovaniemi).

Opetussosiaalikeskusten perustamiseen liittyvien kysymysten käsittelyä varten asetettiin työryhmä (STM 1992:8; Opetussosiaalikeskusten seurantatyöryhmä). Työryhmän ehdotuksen mukaisesti sosiaalihuoltoasetukseen lisättiin uusi 19 a §, jonka mukaan kunta ja korkeakoulu voivat sopia sosiaalityön ammatillisen opetuksen järjestämiseen osallistuvan sosiaalikeskuksen nimeämisestä opetussosiaalikeskukseksi.

Edelleen opetussosiaalikeskustoimikunnan esitysten mukaisesti valtion vuoden 1991 tulo- ja menoarvioon sisältyi ratkaisu, jonka mukaan sosiaalityön opetuksen tehostamiseen opetussosiaalikeskuksissa perustettiin yhteensä kahdeksan lehtorin virkaa. Vuodesta 1996 lähtien erillistä rahoitusta valtiolta ei toimintaan ole tullut eikä toiminnalla ole ollut valtakunnallista koordinoitua.

Opetussosiaalikeskustoiminnan kehittäminen nosti uudelleen esille sosiaalihuollon erityisosaamisen turvaamista selvittänyt työryhmä (STM, Työryhmämuistioita 1997:4). Tässä vaiheessa painotus muuttui ja nostettiin esille opetussosiaalikeskusten mahdollisuus toimia myös alueellisesti kattavina opetuksen, tutkimus- ja kehittämistoiminnan ja erityisosaamisen turvaajina. Työryhmä näki myös erityispalveluja ja erityisosaamista tuottavat järjestöt keskeisinä yhteistyökumppaneina kuntien ja yliopistojen rinnalla. Rahoituksen työryhmä esitti turvattavaksi suunnatamalla toimintaan erityisvaltionosuutta. Saman työryhmän ehdotukseen pohjautuen käynnistettiin vuonna 1998 valtakunnallinen Verkostoituvat erityispalvelut -hanke. Hankkeen tavoitteena oli aikaansaada kuntien, oppilaitosten ja järjestöjen kesken alueellista yhteistyötä sosiaalialan erityisosaamisen ja -palvelujen turvaamiseksi kaikissa kunnissa. Hanke on ollut omalta osaltaan luomassa eri puolilla maata valmiuksia perustaa sosiaalialan alueellisia osaamiskeskuksia.

Sosiaalihuollon erityisosaamisen turvaamista selvittäneen työryhmän ehdotuksia tuki muun muassa selvityshenkilö Kananoja raportissaan "Murros on mahdollisuus" (STM1997:8). Niin ikään opetusministeriön asettama selvityshenkilö Anneli Pohjola

(OPM 1998:52) ehdotti sosiaalityön koulutuksen kehittämistä koskevassa selvitysraporttissaan opetussosiaalikeskustoiminnan kehittämistä mainitun työryhmän linjausten suuntaisesti.

Opetussosiaalikeskustoiminta oli varsin sosiaalityökeskeistä. Varhaiskasvatustutkimus liitettiin mukaan valmisteluun Varhaiskasvatustyöryhmän (STM, Työryhmämuistioita 1999:4) ehdotettua, että myös varhaiskasvatus tulisi ottaa mukaan opetussosiaalikeskustoiminnan kehittämiseen. Varhaiskasvatuksen alueella todettiin olevan vastaavanlainen tarve pysyvien yhteistyörakenteiden luomiseen kuin sosiaalityössä.

5.2. Opetussosiaalikeskustyöryhmän ehdotusten pohjalta tehtyt valmistelut

Sosiaalialan osaamiskeskustoiminnan valmistelun käynnistymisen kannalta oli merkittävää, että alueelliset toimijat eri puolilla maata tekivät aloitteita laajapohjaisista sosiaalialan osaamiskeskustoiminnasta, joihin yhdeksi rahoittajaksi toivottiin myös valtiota. Tässä vaiheessa yliopistojen rinnalle alueellisiksi toimijoiksi tulivat myös ammattikorkeakoulut. Loppuvuodesta 1999 sosiaali- ja terveysministeriö asettikin työryhmän valmistelemaan ehdotuksia opetussosiaalikeskustoiminnan organisoimiseksi ja rahoittamiseksi niin, että kaikilla kunnilla, myös ruotsinkielisillä, on mahdollisuus tulla toiminnan piiriin. Työryhmän tehtävänä oli myös arvioida mahdollisuudet laajentaa opetussosiaalikeskustoiminta kattamaan kaikki sosiaalihuollon toiminta-alueet, mukaan lukien varhaiskasvatus, ja tehdä arvionsa pohjalta tarpeelliset toimenpideehdotukset. Työryhmä jätti ehdotuksensa joulukuussa 2000 (STM, Työryhmämuistioita 2000:24). Työryhmä teki ehdotukset koskien 1) hallintomallia, sijoittumista ja henkilöstörakennetta 2) rahoitusta 3) säädöksiä 4) alueellista organisoitumista ja 5) jatkotyötä.

Työryhmä valmisteli yhdessä alueellisten toimijoiden kanssa suunnitelman toiminnan alueellisesta organisoimisesta ja ehdotti sen toteuttamista. Sosiaali- ja terveysministeriö teki valtion budjettiin vuodelle 2001 määrärahasiirron suunnittelun jatkamisen mah-

dollistamiseksi vuoden 2001 aikana. Tarkoitukseen saatiin 4,9 miljoonaa markkaa, josta pääosa suunnattiin alueellisille osaamiskeskustoiminnalle väestömäärän, kuntien lukumäärän ja alueen pinta-alan perusteella sekä vastaavien perusteiden ruotsinkielisen osaamiskeskustoiminnan suunnitteluun. Kaikki osaamiskeskustoiminnat valmistelevat 15 päivänä joulukuuta 2001 mennessä suunnitelman, joka pohjautuu kaikkien kuntien ja muiden toimijoiden kanssa käytyihin neuvotteluihin. Erillinen määräraha myönnettiin myös saamenkielisten huomioimiselle osaamiskeskustoiminnan valmistelussa sekä pohjoismaisen yhteistyöverkoston rakentamiseen.

Sosiaali- ja terveysministeriö asetti uuden työryhmän keväällä 2001 jatkamaan ja koordinoimaan valmistelua. Työryhmässä ovat edustettuina muun muassa kaikki muodosteilla olevat kahdeksan alueellista osaamiskeskusta sekä ruotsinkielinen osaamiskeskustoiminta. Sen määräaika päättyy vuoden 2001 lopussa.

5.3. Lausunnot

Sosiaalialan opetussosiaalikeskustyöryhmän raportista pyydettiin lausunnot yliopistoilta ja niiden rehtorien neuvostolta, ammattikorkeakouluilta sekä niiden rehtorien neuvostolta, maakuntien liitoilta, lääninhallitukselta, alan keskeisiltä järjestöiltä, ammattijärjestöiltä, raha-automaattiyhdistykseltä sekä 13 eri kokoiselta kunnalta. Lausunnot saatiin hyvin kattavasti. Perusajatus nähtiin yleisesti hyvänä ja osaamiskeskustoiminnan laajentaminen sosiaalialalle merkittävänä innovaationa.

Lausunnoissa pidettiin oikeana tavoitteena aikaisemman opetussosiaalikeskustoiminnan laajentamista koskemaan koko sosiaalialaa sekä toiminnan organisoimista siten, että syntyy koko maan kattava yhteistyörakenne. Varhaiskasvatuksen osalta tosin tuotiin esiin, että työryhmä ei ehdotuksissaan ollut riittävästi kyennyt nivomaan sitä muuhun valmisteluun.

Yleisesti ottaen osaamiskeskustoiminnalle määritellyt tehtävät hyväksyttiin lausunnoissa sellaisina kun työryhmä niitä esitti. Hyvin yksimielisesti lausunnoissa korostettiin val-

tion perusrahoituksen tärkeyttä. Useat lausunnonantajat pitivät ehdotusta 25 miljoonan markan (noin 4 miljoonan euron) vuosittaisesta perusrahoituksesta pienenä suhteessa asetettuihin tehtäviin tai verrattuna esimerkiksi terveydenhuollon vastaavankaltaiseen toimintaan tarkoitettuun valtion rahoitukseen.

6. Muita esitykseen vaikuttavia seikkoja

Esitys liittyy valtion vuoden 2002 talousarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä.

Esitys liittyy osaamiskeskustoimintaan maksettavan valtionavustuksen osalta myös valtion vuoden 2002 talousarvioon liittyen annettavaan erilliseen hallituksen esitykseen laiksi sosiaali- ja terveydenhuollon suunnittelusta ja valtionosuudesta annetun lain muuttamisesta, jossa yhtenä asiana säädettäisiin siitä periaatteesta, että osaamiskeskusten toimintaan myönnettävä valtionavustus vähennettäisiin kuntien sosiaali- ja terveydenhuollon käyttökustannusten valtionosuudesta. Jos mainittuun hallituksen esitykseen tehdään käsittelyn aikana muutoksia, tulee ne ottaa huomioon myös käsiteltäessä tätä esitystä.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Lakiehdotusten perustelut

1.1. Laki sosiaalialan osaamiskeskustoiminnasta

1 §. *Sosiaalialan osaamiskeskustoiminta.* Pykälän 1 momentissa todettaisiin sosiaalialan osaamiskeskustoiminnan tarkoitus luoda ja ylläpitää koko maan kattava alueellinen yhteistyörakenne sosiaalialan perus- ja erityisosaamisen edistämiseksi koulutuksen ja tutkimuksen sekä käytännön yhteistyönä sekä sosiaalialan alueellista yhteistyötä edellyttävien erityisosaamista vaativien erityispalvelujen ja asiantuntijapalvelujen turvaamiseksi. Käsitettä sosiaaliala on selostettu edellä kohdassa 3, Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset.

Osaamiskeskustoiminnasta vastaisivat, kuten jo nykyisin, muodosteilla olevat alueelliset sosiaalialan osaamiskeskukset. Osaamiskeskusten toimialueet kattaisivat kaikki kunnat. Kaksikieliset ja ruotsinkieliset kunnat kuuluisivat lisäksi ruotsinkielisen osaamiskeskusten toimialueeseen. Muodosteilla olevat osaamiskeskukset toimialueineen on kuvattu kohdassa 2, Nykytila.

Ahvenanmaan maakunnan alue ei kuuluisi minkään osaamiskeskusten toimialueeseen. Maakunnan alue on kuitenkin osaamiskeskustoiminnan valmistelun kuluessa muodostumassa ruotsinkielisen osaamiskeskusten erityiseksi yhteistyöalueeksi. Tällaiseen ratkaisuun on päädytty toiminnan suunnitteluvaiheessa käytyjen ruotsinkielisen osaamiskeskusten ja Ahvenanmaan maakunnan edustajien välisten neuvottelujen pohjalta. Ratkaisun on katsottu olevan myös valtion rahoituksen suuntaamisen ja perusteiden kannalta selkeämpi ainakin toiminnan käynnistymisvaiheessa. Ahvenanmaan itsehallintolain lainsäädäntövallan jakoa koskevien säännösten mukaan maakunnan yksinomaiseen toimivaltaan kuuluvat muun muassa asiat, jotka koskevat sosiaalihuoltoa ja opetusta. Siten nyt ehdotetun lain voi katsoa kuuluvan maakunnan yksinomaiseen toimivaltaan. Itsehallintolain tyhjentävästä lain-

säädäntövallan jaosta seuraa, että valtakunnan laissa ei voida säätää lain sovellettavuudesta Ahvenanmaalla (oikeusministeriön lainvalmisteluosaston ohjeet valtioneuvoston kanslialle ja ministeriöille 2.4.2001, 1236/08/2001). Ahvenanmaan maakunta jää suoraan itsehallintolain nojalla osaamiskeskustoiminnasta annetun lain soveltamisalan ulkopuolelle, koska kyse on maakunnan lainsäädäntövaltaan kuuluvasta asiasta, josta maakuntapäivien itse tulisi säätää. Ruotsinkielisen osaamiskeskusten ja Ahvenanmaan maakunnan yhteistyöstä saatujen kokemusten perusteella Ahvenanmaan maakunnan suhteeseen osaamiskeskusjärjestelmään voitaisiin palata lähivuosina.

Nykyisten osaamiskeskusten toimialueita muodostettaessa kullakin alueella on alueen keskeisten toimijoiden keskinäisten ja alueiden välisten neuvottelujen pohjalta etsitty parasta mahdollista alueellista kokonaisuutta ottaen huomioon alueella sijaitsevat yliopistot ja ammattikorkeakoulut sekä jo syntyneet yhteistyösuhteet eri toimijoiden kesken. Toimialueiden muodostumista koordinoi valtakunnallisella tasolla sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön asettama opetussosiaalikeskustoryhmä. Edellytyksenä ei toimialueita muodostettaessa ole ollut, eikä ehdotuksen mukaan olisi, olemassa olevien hallinnollisten rajojen, esimerkiksi kuntayhtymät, läänit, maakunnat, noudattaminen. Käytännössä osaamiskeskusten toimialueet kuitenkin ovat muokkaantuneet maakuntajakolakiin (1159/1997) perustuvan maakuntajaon mukaisiksi siten, että toimialueet muodostuvat yhdestä tai useammasta maakunnasta. Alueiden erilaisten tarpeiden ja tavoitepainotusten pohjalta muodostettu osaamiskeskusten alueellinen jako on kompromissi toisaalta alueellisen yhteistyön verraten kiinteää aluepohjaa edellyttävän ja toisaalta erityisosaamisen ylläpitämisen ja kehittämisen edellyttämän laajan väestöpohjan välillä.

Pykälän viimeisen virkkeen mukaan osaamiskeskuksista ja niiden toimialueista säädettäisiin tarkemmin valtioneuvoston asetuksella. Asetuksella on tarkoitus vahvistaa muo-

dosteilla olevat sosiaalialan osaamiskeskukset ja niiden toimialueet nykytilannetta vastaaviksi.

Pykälän 2 momentissa lueteltaisiin alueellisen osaamiskeskuksen muodostavat eri tahot. Osaamiskeskuksen voisivat muodostaa kunkin alueellisen osaamiskeskuksen toimialueen kunnat ja kuntayhtymät yhdessä muiden säännöksessä mainittujen tahojen kanssa. Osaamiskeskuksessa tulisi siten aina olla mukana kuntataho. Kukin kunta voisi kuulua vain oman toimialueensa osaamiskeskukseen. Kuntien osallistuminen osaamiskeskustoimintaan ja samalla kuuluminen osaamiskeskukseen olisi vapaaehtoista. Lähtökohtana kuitenkin on toiminnan alueellinen kattavuus siten, että kaikki kunnat kuuluisivat alueensa osaamiskeskukseen.

Kaksikieliset ja ruotsinkieliset kunnat kuuluisivat lisäksi pykälän 1 momentin perusteella ruotsinkielisen osaamiskeskuksen toimialueeseen. Nämä kunnat voisivat siten halutessaan olla samanaikaisesti mukana muodostamassa kahta eri osaamiskeskusta.

Kunnat voisivat luonnollisesti jatkossakin hankkia osaamista ja palveluita muunkin kuin oman toimialueensa osaamiskeskuksen alueelta ja vaikka eivät olisi mukana muodostamassa oman toimialueensa osaamiskeskusta. Ne voisivat myös tehdä muuta tarkoituksenmukaiseksi katsomaansa yhteistyötä yli aluerajojen.

Kuntatahon ohella muita osaamiskeskuksen muodostavia tahoja voisivat olla yliopistot, ammattikorkeakoulut ja muut sosiaali- ja terveysalan oppilaitokset, maakuntien liitot, lääninhallitukset, järjestöt ja yritykset sekä muut sosiaali- ja terveysalalla toimivat eri tahot. Viimeksi mainittuja toimijoita voisivat olla muun muassa järjestöt, työvoima- ja elinkeinokeskukset, sairaanhoito- ja erityis- huoltopiirit sekä saamelaiskäräjät.

Toisin kuin kuntien, ei säännöksen tarkoittamien muiden tahojen tarvitsisi sijaita osaamiskeskuksen toimialueella, vaan ne voisivat olla mukana muodostamassa muunkin toimialueen osaamiskeskusta. Lisäksi ne voisivat, kuntien tavoin, toimia yhteistyössä myös muun mielekkääksi yhteistyökumppaniksi kokemansa osaamiskeskuksen kanssa.

Osaamiskeskusten toiminnan erityisistä painoalueista, profiloitumisesta, on tarkoitus

sopia nyt asetettavaksi ehdotetussa sosiaalialan osaamiskeskustoiminnan neuvottelukunnassa. Jo tällainen tiettyjen tehtävien painottuminen eri osaamisalueille sinänsä edellyttää kiinteää yhteistyötä yli osaamiskeskusrajojen. Neuvottelukunnassa sovittaisiin myös valtakunnallista väestöpohjaa edellyttävien erityisosaamista vaativien erityis- palvelujen ja asiantuntijapalvelujen turvaamisesta.

Pykälän 3 momentin mukaan sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus Stakes tukisi kaikkia osaamiskeskuksia erityisesti tutkimus-, kokeilu- ja kehittämistoiminnassa sekä tarpeen mukaan muissakin 2 §:ssä tarkoitetuissa tehtävissä. Stakesin rooli valtakunnallisena asiantuntijakeskuseksi olisi pykälän 2 momentissa tarkoitettuihin osaamiskeskuksen muodostaviin tahoihin nähden erilainen, koska se ei muodollisesti kuuluisi mihinkään osaamiskeskukseen ja sen tehtävänä olisi toimia yhteistyössä kaikkien osaamiskeskusten kanssa.

2 §. *Osaamiskeskuksen tehtävät.* Osaamiskeskusten tavoitteena on palvella laajaa sosiaalialan käytännön kenttää mahdollisimman monipuolisesti. Jokaisen osaamiskeskuksen tehtäviin kuuluisi periaatteessa kaikille osaamiskeskuksille samat perustehtävät. Lisäksi asetettavaksi esitetyssä valtakunnallisessa sosiaalialan osaamiskeskustoiminnan neuvottelukunnassa on osaamiskeskusten kesken tarkoitus sopia kunkin osaamiskeskuksen toiminnan erityisistä painoalueista sekä mahdollisista laajemmista alueellisista tai valtakunnallista erityistehtävistä.

Pykälän 1 momentin 1 kohdan mukaan osaamiskeskuksen tehtävänä olisi turvata sosiaalialalla tarvittavan asiantuntemuksen kehittyminen ja välittyminen toimialueellaan. Osaamiskeskukset turvaisivat osaamisen kehittämisen ja ylläpitämisen edellyttämän riittävän laajan väestöpohjan, joka puolestaan on välttämätön edellytys erityisesti erityisryhmille tarkoitettujen palvelujen ja tarvittavan erityisosaamisen turvaamisessa. Lisäksi osaamiskeskukset edistäisivät laaja-alaisesti myös perusosaamisen kehittymistä ja välittymistä esimerkiksi vanhuspalveluissa ja lasten päivähoidossa. Niinikään alueellisella tasolla tarvitaan asiantuntemusta sosiaalisten ongelmien ehkäisyyn suuntautuvassa toiminnassa.

nassa. Esimerkiksi sosiaalisten vaikutusten arviointi vaatii sellaista erityisosaamista, jota yhden, erityisesti pienen, kunnan on mahdollon yksin ylläpitää ja kehittää.

Momentin 2 kohdan mukaan osaamiskeskusten tulisi turvata myös erityisosaamista vaativien erityispalvelujen ja asiantuntijapalveluiden kehittyminen ja välittyminen toimialueellaan. Konsultaatiopalvelut koskisivat muun muassa erityispäivähoitoa ja esimerkiksi lastensuojelun sekä päihde-, vammais- ja vanhuspalvelujen erityiskysymyksiä. Erityispalveluita tuottavat muun muassa kunnat, kuntayhtymät ja järjestöt. Osaamiskeskukset toimisivat alueen erityispalvelujen koordinoijana ja välittymisen turvaajina muun muassa kehittämällä ja ylläpitämällä palvelujen järjestämistä koskevia sopimusjärjestelmiä siten, että tarvetta vastaavia palveluja on saatavilla koko osaamiskeskusten toimialueella. Pysyvät yhteistyörakenteet yhdessä tutkimus-, kehittämis- ja koulutustoiminnan kanssa turvaavat palvelujen kehittämisessä tarvittavan osaamisen kehittymisen.

Momentin 3 kohdan mukaan osaamiskeskusten tehtävänä on turvata sosiaalialan perus-, jatko- ja täydennyskoulutuksen sekä käytännön työn monipuolinen yhteys toimialueellaan. Tämä tarkoittaa esimerkiksi käytännön opetuksen ja harjoittelun jatkuvaa kehittämistä yhdessä kuntien kanssa, käytännön tarpeista nousevia opinnäytetyön aiheita sekä kuntien ja oppilaitosten yhteistyötä jatkokoulutuksessa erikoistumiskoulutus- ja tohtorinkoulutusohjelmien toteuttamisessa. Täydennyskoulutuksessa osaamiskeskus voi olla se taho, joka omalla alueellaan koordinoi koulutusta siten, että tarjottava täydennyskoulutus ja alan koulutustarve vastaisivat toisiaan.

Momentin 4 kohdan mukaan osaamiskeskusten tehtävä on turvata toimialueellaan tarvittavan sosiaalialan tutkimus-, kokeilu- ja kehittämistoiminnan toteutuminen alueen käytännön tarpeista lähtien. Käytännöstä kysymyksenasettelunsa saava tutkimus-, kokeilu- ja kehittämistoiminta vaatii käytännön työntekijöiden ja tutkijoiden järjestelmällistä yhteistyötä. Tämä voidaan taata esimerkiksi siten, että tutkimus- ja kehittämistoiminta organisoidaan käytännön asiakastyötä tekevän sosiaalihuollon toimintayksikön yhteyteen. Näitä toimintayksiköitä voivat olla esi-

merkiksi sosiaalitoimisto, päiväkotit, vanhainkoti tai erityispalveluyksikkö. Osaamiskeskustoiminnan on tarkoitus mahdollistaa se, että nykyisin usein melko irrallisina toteutetuista tutkimus- ja kehittämishankkeista kertyvä tieto kasaantuu ja välittyy sekä osaamiskeskusalueilla että niiden välillä. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämissivusto Stakesin valtakunnalliselle tiedonvälitystehtävälle osaamiskeskusverkosto tarjoaa hyvän kanavan sekä tiedon kokoamiseen että levittämiseen.

Momentin 5 kohdan mukaan osaamiskeskustoiminnalla voi olla myös muita tehtäviä, jotka palvelevat ehdotetussa 1 §:n 1 momentissa osaamiskeskustoiminnalle asetetun tarkoituksen toteuttamisessa. Osaamiskeskustoiminta on vielä useiden vuosien ajan sellaisessa uusien toimintamuotojen aktiivisessa kehittämisvaiheessa, ettei keskustusten tehtäviä ole perusteltua tässä vaiheessa luetella tyhjentyvästi.

Kaikille alueellisille osaamiskeskustoiminnalle yhteisistä tehtävistä huolimatta kunkin osaamiskeskustoiminnan sisällölliset painotukset tulevat olemaan jonkin verran erilaiset. Jokaisella tulee olemaan oma profiilinsa, omat toiminnan erityiset painoalueensa riippuen sekä alueen tarpeista että alueen jo olemassa olevista vahvuuksista. Tällaisia painoalueita voisivat olla esimerkiksi tiettyjen asiakasryhmien kysymyksiin painottuminen tai jokin muu erityisalue, kuten kaupunkiosiaalisuus, maaseudun kysymykset tai lähialueyhteistyö.

Kaikille osaamiskeskustoiminnalle yhteisten tehtävien ja omien sisällöllisten painotusten lisäksi osaamiskeskustoiminnalla on tarkoitus turvata valtakunnallista väestöpohjaa edellyttävien erityisosaamista vaativien erityispalvelujen ja asiantuntijapalvelujen kehittyminen ja välittyminen 5 §:ssä tarkoitettussa tarkoitamassa neuvottelukunnassa erikseen sovittavan työnjaon pohjalta. Esimerkiksi hyvin pieniä erityisryhmiä koskeviin palvelutarpeisiin, kuten kuurosokeiden palvelut, vastaaminen vaatii suurta väestöpohjaa. Tällöin on usein perusteltua, että maassa toimii yksi tällaisiin palveluihin keskittynyt toimintayksikkö, jossa asiantuntemusta kehitetään ja josta palveluja välitetään koko maan kattavasti. Joskus myös yhteistyö johonkin muuhun maahan on välttämätön tapa saada käyt-

töön riittävä asiantuntemus. Tavoitteena on turvata, että kaikkia hyvinkin pienten erityisryhmien tarvitsemia palveluja on tarjolla, niiden taso on taattu ja ne ovat koko maan kattavasti käytettävissä. Osaamiskeskusjärjestelmä mahdollistaa valtakunnallisten erityispalvelujen kysynnän ja tarjonnan valtakunnallisen yhteensovittamisen ja voimavarojen suuntaamisen palvelujärjestelmässä oleviin aukkoihin. Myös valtion olisi mahdollista tämän järjestelmän kautta ohjata tarvittaessa voimavaroja sellaisten palvelujen järjestämiseen, joiden tuottaminen ja kehittäminen ei muutoin onnistu.

Sosiaalialan osaamiskeskustoiminta ja sitä tukeva sosiaali- ja terveystieteiden käynnistämä sosiaalihuollon ekonsultaatiopalveluhanke tarjoaisivat sosiaalialan ammattihenkilöstölle nykyistä huomattavasti paremman kanavan saada tietoa erityispalveluista ja erityisasiantuntemuksesta sekä saada niitä käyttöönsä kehitettyjä sopimusjärjestelmiä hyödyntäen.

3 §. *Osaamiskeskustoiminnan ja osaamiskeskusten hallinnon järjestäminen.* Osaamiskeskustoiminta sekä osaamiskeskusten hallinto ja edustaminen ehdotetaan säännöksessä järjestettäväksi lakiehdotuksen 1 §:n 2 momentissa tarkoitettujen osaamiskeskusten muodostavien tahojen keskinäisen sopimuksen mukaisesti. Käytännössä osaamiskeskustoiminta ja keskuksen hallinto voidaan järjestää joko erillisen oikeushenkilön muotoon tai sopimusperusteisellä mallilla.

Ehdotetussa osaamiskeskusten hallinnon sääntelyssä pyritään riittävään, mutta toiminnan joustavuuden ja monimuotoisuuden edistämiseksi mahdollisimman vapaaseen sääntelyyn. Alueellisiin tarpeisiin pohjautuva verkostomainen yhteistyö voitaisiin organisoida eri tavoin siten, että hallinto voidaan pitää kevyenä.

Alueiden omien tarpeiden mukaan muodostettavia hallintomalleja puoltaa kevyen hallinnon ohella sekin näkökohta, että osaamiskeskusten saama valtionavustus kattaisi vain suhteellisen pienen osan toiminnan kokonaiskustannuksista.

Oikeushenkilöt jaetaan vakiintuneen käytännön mukaan julkisoikeudellisiin ja yksityisoikeudellisiin oikeushenkilöihin. Osaamiskeskustoiminnassa ja osaamiskeskuksia

muodostamassa mukana olevat kunnat ja muut tahot voisivat perustaa osaamiskeskusten toimintaa varten esimerkiksi osakeyhtiön, yhdistyksen tai muun yksityisoikeudellisen yhteisön. Säännöksessä ei mitään yhteisömuotoa asetettaisi tässä suhteessa erityisasemaan, vaan sanottujen tahojen tulisi itse arvioida eri yhteisömuotojen käytännön toimivuutta osaamiskeskustoiminnan näkökulmasta. Esimerkiksi oikeushenkilön päätöksenteko, puhevallan käyttö ja nimenkirjoitus-oikeus perustuisivat keskeisesti eri yhteisömuotoja säänteleviin erityislakeihin.

Osaamiskeskustoiminta ja osaamiskeskusten hallinto voitaisiin järjestää myös sopimusperusteisellä mallilla. Tässä mallissa osaamiskeskusten muodostavat eri tahot sopisivat keskenään tarkemmin osaamiskeskusten päätöksenteosta ja hallinnon järjestämisestä. Sopimuksen muotoa tai sisältöä ei ehdoteta säänneltäväksi tarkemmin. Käytännössä sopimuksessa olisi kuitenkin otettava kantaa useisiin keskuksen käytännön toiminnan kannalta tärkeisiin kysymyksiin, joten sopimuksen sisältöön, muotoiluun ja tarkkuuteen olisi syytä kiinnittää riittävää huomiota. Osana hallinnon järjestämistä koskevaa sopimusta tulisi aina sopia esimerkiksi siitä, miten osaamiskeskukseen otettaisiin mukaan uusia tahoja sekä miten ja millaisiin vastuunalaisuuksiin tai muin ehdoin voi tapahtua osaamiskeskuksesta eroaminen tai erotuksi tuleminen.

Myös sopimusperusteinen malli edellyttää käytännössä sitä, että tietyt osaamiskeskusten toiminnot on järjestettävä erillisen oikeushenkilön nimissä. Ehdotettavien säännösten perusteella näitä toimintoja olisivat ainakin osaamiskeskusten henkilöstön palvelusuhteiden solmiminen (4 §) sekä valtionavustuksen vastaanottamiseen, käyttöön ja valvontaan liittyvät tehtävät (6 ja 7 §). Osaamiskeskusten hallinto voitaisiin tällöin järjestää esimerkiksi siten, että osaamiskeskusten muodostavat eri tahot valtuuttaisivat yksittäisen kunnan toimimaan valtionavustuksen vastaanottajana ja sen käytön valvonnasta vastaavana oikeushenkilönä.

4 §. *Henkilöstö.* Osaamiskeskustoimintaa varten tulisi olla johtaja ja muuta toiminnan toteuttamiseksi tarvittavaa henkilöstöä. Henkilöstö valittaisiin ja palvelussuhde solmittai-

siin 3 §:ssä tarkoitetussa sopimuksessa sovitun mukaisesti. Henkilöstö voisi siten olla palvelussuhteessa joko suoraan oikeushenkilöksi, kuten osakeyhtiö, organisoituneeseen osaamiskeskukseen tai johonkin yksittäiseen ehdotetun 1 §:n 2 momentissa tarkoitettuun osaamiskeskuksen muodostavaan tahoon. Tarkoituksena on, että 6 §:ssä ehdotettu valtionavustus kohdennettaisiin lähinnä tämän pysyväisluonteisen henkilöstön palkkaukseen.

Johtajalle tai muulle henkilöstölle ei osaamiskeskustoiminnan luonne huomioon ottaen ole katsottu perustelluksi eikä tarpeelliseksi asettaa yksittäiseen tehtävään kytkettäviä erityisiä kelpoisuusvaatimuksia. Säännöksessä ehdotetaan kuitenkin mainittavaksi ne tärkeimmäksi katsotut ominaisuudet, jotka henkilöstössä tulisi olla edustettuina.

Osaamiskeskustoiminnan monipuolisuus edellyttää, että henkilöstössä on edustettuna tehtävien kannalta tarpeellista tieteellistä pätevyyttä. Säännöksessä tieteellisellä pätevyydellä tarkoitetaan lisensiaatin- tai tohtorintutkintoa. Tärkeätä on myös, että osaamiskeskuksen henkilöstössä on edustettuna esimerkiksi kunnan tai järjestön käytännön tyotehtävissä hankittua hyvää sosiaalialan kehittämiseen liittyvää asiantuntemusta sekä kokemusta hallintotehtävistä.

Esimerkiksi sosiaalityön erikoistumiskoulutuksesta aikanaan valmistuvien henkilöiden tieteellinen pätevyys ja asiantuntemus tulee myös olemaan vahva lisäpanos osaamiskeskustoiminnan tukemiseksi. Sanotulla koulutuksella tarkoitetaan yhteiskuntatieteellisistä tutkinnoista annettuun asetukseen (245/1994) 15 päivänä marraskuuta 2000 voimaan tulleella muutoksella (901/2000) lisättyä lisensiaatin tutkintoa ja siihen sisältyvää sosiaalityön erikoisalojen erikoistumiskoulutusta.

Osaamiskeskuksen johtajan tulisi olla niin sanottu verkostojohtaja. Hänellä tulisi erityisesti olla taitoa luoda yhteistyötä eri tahojen välille. Parhaimmat edellytykset johtamiselle syntyvät monipuolisesta kokemuksesta sosiaalialan hallinnon, käytännön, tutkimuksen ja opetuksen tehtävissä. Osaamiskeskuksen toimialana on koko sosiaaliala. Tämän vuoksi ei pitkälle mennyt erikoistuminen yhden asiakasryhmän tai tehtävän kysymyksiin ole niin keskeistä, kuin kyky ylittää eri sektorei-

den ja toimintatahojen välisiä rajoja ja sen pohjalta luoda uusia sosiaalialan osaamista parantavia rakenteita.

5 §. *Sosiaalialan osaamiskeskustoiminnan neuvottelukunta.* Pykälän 1 momentin mukaan ehdotettu neuvottelukunta toimisi sosiaali- ja terveysministeriön yhteydessä. Valtioneuvosto asettaisi neuvottelukunnan neljäksi vuodeksi kerrallaan sosiaali- ja terveysministeriön esityksestä. Neuvottelukunta muodostaisi pysyvän yhteistyöryhmän koko valtakunnan alueella.

Neuvottelukunnan tehtävänä olisi muodostaa sosiaalialan osaamiskeskustoiminnan valtakunnalliset linjaukset, huolehtia kunkin osaamiskeskuksen toiminnan erityisistä painoalueista sopimisesta ja muutoinkin kulloinkin tarvittavalla tavoin yhteen sovittaa ja tukea osaamiskeskusten toimintaa. Neuvottelukunnan tulisi myös lausuntoja antamalla tai muulla tarkoituksenmukaiseksi katsomallaan tavalla ottaa kantaa periaatteellisesti tärkeisiin osaamiskeskustoimintaa tai osaamiskeskusten hallintoa koskeviin kysymyksiin. Tällaisia kysymyksiä voisivat olla myös toiminnassa tai hallinnossa ilmenevät erilaiset ongelma- tai kiistatilanteet. Neuvottelukunnan tulisi myös tehdä tarpeelliseksi katsomiaan ehdotuksia lainsäädännön kehittämiseksi.

Pykälän 2 momentin mukaan neuvottelukunnassa tulisi lisäksi sopia ehdotetussa 2 §:n 2 momentissa tarkoitetusta osaamiskeskusten välisestä työnjaosta valtakunnallista väestöpohjaa edellyttävien erityisosaamista vaativien erityispalvelujen ja asiantuntijapalvelujen turvaamiseksi sekä huolehtia näiden palvelujen järjestämisestä ja tuottamista koskevien sopimus- ja rahoitusmenettelyjen kehittämisestä. Osaamiskeskusverkostoa ja ehdotettua valtakunnallista neuvottelukuntaa hyödyntäen on tarkoitus kehittää neuvottelumenettely, jolla hyvin pienten erityisryhmien palvelujen nykyistä paremman ja kattavamman turvaamisen edellyttämistä toimenpiteistä voitaisiin sopia valtion, kuntien ja järjestöjen sekä korkeakoulujen ja muiden osaamisen kehittämiseen osallistuvien tahojen yhteistyönä.

Pykälän 3 momentin mukaan neuvottelukunnan kokoonpanosta ja tehtävistä säädettäisiin tarkemmin valtioneuvoston asetuksella. Eräs neuvottelukunnan keskeinen tehtävä olisi toimia osaamiskeskusten keskinäisenä

keskustelufoorumina, joten neuvottelukunnassa on tarkoitus olla kaikkien osaamiskeskusten edustus. Lisäksi neuvottelukunnassa on tarkoitus olla edustajat keskeisistä valtakunnallisista toimijoista, kuten sosiaali- ja terveystieteiden ministeriöstä, opetusministeriöstä, sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämissivustuksesta, lääninhallituksista, Suomen Kuntaliitosta, keskeisistä valtakunnallista järjestöistä, sekä yliopistojen, ammattikorkeakoulujen ja muiden alan oppilaitosten sosiaalialan opettajien ja tutkijoiden yhteistyöverkostosta.

6 §. *Valtionavustuksen määrätymisperusteet.* Pykälässä säädettäisiin periaatteista, jotka koskisivat valtion rahoitusta osaamiskeskustoiminnan tukemiseksi. Rahoitus olisi luonteeltaan yleistä tukea toiminnan avustamiseksi eli käsitteellisesti valtionavustusta. Tarkoituksena on, että valtionavustus kohdentuisi osaamiskeskusten ydintoimintojen rahoitukseen, mutta kattaisi toiminnan vakiinnuttua vain suhteellisen pienen osan osaamiskeskustoiminnan kokonaiskustannuksista.

Valtionavustuksen maksaminen edellyttää, että suorituksen vastaanottajana on oikeushenkilö silloinkin, kun osaamiskeskusten hallinto perustuisi sopimukseen. Valtionavustus maksettaisiin pykälän 1 momentissa säädetyllä tavalla sille oikeushenkilölle, josta kukin osaamiskeskus olisi sopinut lain 3 §:ssä tarkoitettua hallintonsa järjestämistä koskevassa sopimuksessa. Jos osaamiskeskusten hallinto olisi järjestetty esimerkiksi osakeyhtiön, yhdistyksen tai muun oikeushenkilön muodossa, suoritettaisiin valtionavustus käytännössä tälle oikeushenkilölle, jollei sopimuksessa olisi muuta sovittu. Jos taas osaamiskeskusten hallinto perustuisi sopimukseen, suoritettaisiin valtionavustus sopimuksessa erikseen sovitulle oikeushenkilölle, jona voisi toimia esimerkiksi jokin osaamiskeskusten toimialueen yksittäinen kunta. Osaamiskeskusten perustamissopimuksessa olisi tällöin sovittava riittävän yksityiskohtaisesti valtionavustuksen käytön valvonnasta, vastuusuhteista mahdollisissa väärinkäytötapauksissa sekä yleensäkin siitä suhteesta, joka olisi osaamiskeskusten puhevaltaa käyttävällä taholla ja valtionavustuksen vastaanottajana toimivana oikeushenki-

öllä. Eri alueellisten osaamiskeskusten hallintomalleissa saattaisi olla tässä suhteessa eroja, mutta käytännössä kaikkien osaamiskeskusten puolesta valtionavustuksen vastaanottajana toimivasta oikeushenkilöstä voitaisiin riittävästi varmistua ennen valtionavustuksen maksamista.

Osaamiskeskustoimintaan myönnettävä valtionavustus vähennettäisiin vastaavasti kuntien sosiaali- ja terveydenhuollon käyttökustannusten valtionosuudesta. Tästä periaatteesta ehdotetaan säädettäväksi pykälän 2 momentissa. Vastaava säännös ehdotetaan sisällytettäväksi myös kuntien sosiaali- ja terveydenhuollon suunnittelusta ja valtionosuudesta annettuun lakiin.

Pykälän 3 momentissa ehdotetaan säädettäväksi valtionavustuksen määrätymisperusteista. Valtionavustuksen kokonaisuuden on toiminnan laajuuteen nähden arvioitu jäävän suhteellisen pieneksi, eikä sillä olisi esimerkiksi merkittävää ohjausvaikutusta toiminnan kokonaisuuden kannalta. Tästäkin syystä on perusteltua, että avustusjärjestelmä olisi perusteiltaan yksinkertainen. Pääasiallisia määrätymisperusteita olisivat kaikkien osaamiskeskusten osalta kunkin keskuksen toimialueen asukasluvu ja pinta-ala. Koska ruotsinkielisellä osaamiskeskuksella ei kuitenkaan olisi vastaavalla tavalla omaa tarkkarajaista aluettaan, maksettaisiin valtionavustus tälle osaamiskeskukselle osuutena, joka vastaisi ruotsinkielisen väestön osuutta koko maan väestöstä. Ruotsinkielinen osaamiskeskus toimisi myös yhteistyössä Ahvenanmaan maakunnan kanssa. Tämä otettaisiin huomioon mainittua määrätymisperustetta sovellettaessa siten, että koko maan väestöön luettaisiin myös Ahvenanmaan maakunnan väestö. Lisäksi erikseen säädettävälle yhdelle tai useammalle osaamiskeskukselle voitaisiin maksaa erityistä valtionavustusta lain 2 §:n 2 momentissa tarkoitettuna tai muun valtakunnallisen erityistehtävän suorittamiseksi.

Asetuksessa säädettäisiin erikseen kunkin osaamiskeskusten toimialueeseen kuuluvista kunnista. Tämän määrittelyn avulla voitaisiin laskea kunkin osaamiskeskusten toimialueen asukasluvu ja pinta-ala. Asukasluvuun käytettäisiin väestötietolain (507/1993) 18 §:ssä säädettyä toimintavuotta edeltävän vuoden alussa voimassa ollutta virallista asukaslu-

kua. Samaa väestötietoa käytetään myös kuntien sosiaali- ja terveydenhuollon käyttökustannusten valtionosuuden laskentaperusteena. Kuntakohtaiset asukaslukutiedot saataisiin väestörekisterikeskuksesta, ja tarvittava osaamiskeskusten alueeseen perustuva laskenta suoritettaisiin sosiaali- ja terveysministeriössä. Osaamiskeskusalueen pinta-alan ottamisella määräytymisperusteeksi on haluttu lähinnä huomioida etäisyydet. Tässä suhteessa osaamiskeskukset poikkeavat merkittävästi toisistaan. Pinta-alatiedot laskettaisiin vastaavasti Maanmittauslaitoksesta saatavien kuntakohtaisten tietojen perusteella, jotka koskisivat myös toimintavuotta edeltävän vuoden alun tilannetta. Pinta-alana otettaisiin huomioon kuntien kokonaispinta-ala, jolloin myös vesialueen pinta-ala olisi laskelmissa mukana. Tämä olisi perusteltua, koska vesialueen suuri osuus pidentää usein käytännössä välimatkoja ja aiheuttaa lisäkustannuksia toiminnalle.

Edellä mainittujen yleisten määräytymisperusteiden ohella osa valtionavustuksesta ehdotetaan 3 momentin mukaisesti maksettavaksi yhdelle tai useammalle osaamiskeskuselle niiden erityisperusteiden mukaan, jotka liittyvät keskukselle asetettavaan valtakunnalliseen erityistehtävään. Tällainen tehtävä voisi olla esimerkiksi lain 2 §:n 2 momentissa tarkoitettujen valtakunnallista väestöpohjaa edellyttävien erityisosaamista vaativien erityispalvelujen ja asiantuntijapalvelujen toteuttamiseen liittyvä tehtävä. Tarkoituksena on, että valtakunnallisia erityistehtäviä vuonna 2002 olisivat pohjanmaan maakuntien sosiaalialan osaamiskeskuselle osoitettu tehtävä huolehtia pohjoismaisten yhteistyörakenteiden rakentamisesta kaikkien osaamiskeskusten käyttöön sekä pohjois-suomen sosiaalialan osaamiskeskuselle osoitettu tehtävä huomioida saamenkielisen väestön erityiset palvelutarpeet. Nämä tehtävät on huomioitu jo vuonna 2001 valtion osaamiskeskustoiminnan suunnitteluun osoittamaa suunnittelurahaa kohdennettaessa. Myöhemmässä vaiheessa myös muun tyyppisten erityistehtävien tukeminen erityisellä valtionavustuksella saattaisi olla perusteltua. Erityistehtäviä määriteltäessä kuultaisiin sosiaalialan osaamiskeskustoiminnan neuvottelukuntaa. Tarkoituksena on, että tässä tarkoi-

tetut valtakunnalliset erityistehtävät olisivat luonteeltaan pysyviä. Sen sijaan mahdollisten määräaikaisten erityistehtävien rahoitusta voitaisiin tarkoituksenmukaisemmin tukea erillishankkeiden kautta.

Tarkoituksena on, että edellä mainituista valtionavustuksen määräytymisperusteista suurin painoarvo olisi toimialueen asukasluvulla. Määräytymisperusteiden keskinäisessä painotuksessa olisi kuitenkin mahdollisesti tehtävä tarkistuksia siinä vaiheessa, kun toiminta on käynnistynyt kaikilla alueilla ja toiminnasta on saatu kerättyä riittävästi tietoa. Näin ollen laissa ei olisi tarkoituksenmukaista säätää yksityiskohtaisesti valtionavustuksen määräytymisperusteiden keskinäisestä painotuksesta, ruotsinkielisen osaamiskeskusten valtionavustuksen osuudesta tai erityisen valtionavustuksen osuudesta ja määräytymisperusteista, vaan näistä säädetäisiin valtioneuvoston asetuksella. Asetuksen antamiseen oikeuttava säännös sisältyisi pykälän 4 momenttiin.

7 §. *Valtionavustusta koskevat menettelytapasäännökset.* Sosiaalialan osaamiskeskusille suoritettavaan valtionavustukseen sovellettaisiin pääsääntöisesti syyskuun alusta 2001 voimaan tulleen valtionavustuslain (688/2001) säännöksiä. Osaamiskeskusten toimintaan ja sen tukemiseen liittyisi kuitenkin eräitä erityispiirteitä, jotka edellyttävät tässä pykälässä ehdotettavia poikkeuksia valtionavustuslain yleiseen linjaan.

Edellä 6 §:ssä ehdotetut ja asetuksessa tarkemmin säänneltävät valtionavustuksen määräytymisperusteet perustuvat pääosin tilastotietoihin. Tästä syystä ei olisi tarkoituksenmukaista edellyttää, että osaamiskeskusten tulisi tehdä erillinen hakemus valtionavustuksen saamiseksi. Valtionavustuksen maksaminen edellyttäisi kuitenkin käytännössä sitä, että jokainen osaamiskeskus toimittaa sosiaali- ja terveysministeriölle ennen ensimmäisen maksun suorittamista riittävät tiedot osaamiskeskusten hallinnon järjestämistä koskevasta sopimuksesta sekä erityisesti siitä, mikä oikeushenkilö toimii valtionavustuksen vastaanottajana. Menettelystä ehdotetaan säädettäväksi erikseen pykälän 1 momentissa. Osaamiskeskusten tulisi luonnollisesti toimittaa sosiaali- ja terveysministeriölle myös tiedot hallintonsa järjes-

tämiseen liittyvistä mahdollisista myöhemmistä muutoksista.

Sen sijaan valtionavustuksen käyttöön ja sen valvontaan, valtionavustuksen palauttamiseen ja takaisinperintään sekä tietojensaantiin ja tietojen luovuttamiseen olisi tarkoituksenmukaista soveltaa valtionavustuslain yleisiä säännöksiä. Tätä koskeva selvittävä viittaussäännös ehdotetaan sisällytettäväksi pykälän 2 momenttiin. Koska osaamiskeskusten toiminta ja hallinnon järjestäminen voisi kuitenkin perustua erilaisiin käytännön ratkaisuihin, on valtionavustuksen saajan käsite syytä määritellä erikseen. Esimerkiksi valtionavustuksen käytön valvonta edellyttää sitä, että valtionavustuksen ehtojen mukaisesta käytöstä vastaa erikseen määritelty oikeushenkilö. Ehdotetun säännöksen perusteella valtionavustuksen saajana pidettäisiin valtionavustuksen käyttöön ja valvontaan liittyvissä tilanteissa aina sitä oikeushenkilöä, joka toimii valtionavustuksen vastaanottajana 6 §:ssä ehdotetussa tavalla. Jos osaamiskeskustoiminta pohjautuisi sopimusperusteiseen malliin, vastaisi valtionavustuksen vastaanottajaksi valtuutettu oikeushenkilö siten muun muassa valtionavustuksen käytön valvonnasta ja siihen liittyvistä velvoitteista. Tämäkin ratkaisu edellyttäisi osaltaan täsmällisesti muotoiltua sopimusta osaamiskeskustoiminnan järjestämiseksi. Jos taas osaamiskeskustoiminta perustuisi erikseen perustettavan oikeushenkilön varaan, toimisi tämä oikeushenkilö käytännössä valtionavustuksen vastaanottajana ja vastaisi siten muun muassa valtionavustuksen käytön valvontaan liittyvistä velvoitteista.

8 §. *Voimaantulo.* Pykälässä säädettäisiin lain voimaantulosta.

1.2. Sosiaalihuoltolaki

Sosiaalihuoltolain 52 §:ssä säädetään, että kunta ja sosiaalihuollon henkilökunnan koulutuksesta huolehtiva oppilaitos tai korkeakoulu voivat sopia sosiaalihuollon toimintayksiköiden käyttämisestä sosiaalihuollon koulutustoiminnan järjestämiseen. Lisäksi pykälässä säädetään kunnan oikeudesta saada koulutustoiminnan järjestämisestä aiheutuvista välittömistä kustannuksista täysi kor-

vaus ja tämän korvauksen määräytymisperusteista. Säännös on yhdessä sosiaalihuoltoasetuksen 19 ja 19 a §:n kanssa muodostanut lainsäädännöllistä pohjaa opetussosiaalikeskustoiminnalle, joka puolestaan on ollut eräänä pohjana käynnissä olevalle osaamiskeskustoiminnalle.

Ehdotetun sosiaalialan osaamiskeskustoimintaa koskevan lain tultua voimaan tarkoitus on, että muun osaamiskeskustoiminnan tavoin myös korkeakoulujen ja muiden oppilaitosten järjestämään koulutukseen kuuluvan käytännön opetuksen ja harjoittelun toteuttaminen sosiaalihuollon toimintayksikössä tapahtuisi lain 3 §:ssä tarkoitettussa osaamiskeskustoiminnan järjestämistä ja osaamiskeskusten hallintoa koskevassa sopimuksessa sovitun mukaisesti. Mitään lakisäateistä velvollisuutta sopimusten tekemiseen kunnilla ei edelleenkään olisi, vaan toiminta perustuisi kokonaisuudessaan vapaaehtoisuuteen. Korkeakoulut ja muut oppilaitokset myös sitoutuisivat edelleen vastaamaan omasta koulutuksestaan aiheutuvat kustannukset perusrahoitukseensa saamistaan budjettivaroista. Kuntien sanottua sosiaalihuollon koulutustoimintaa koskevaa kustannusosuutta ei siten ole tarkoitus miltään osin lisätä taikka kuntien oikeutta korvaukseen heikentää. Kuten nykyisinkin, tulisi myös kuntien toiminnasta saama hyöty otettavaksi huomioon kustannuksista sovittaessa. Vastaavin edellytyksin on koulutustoimintaa koskevien sopimusten tekeminen on luonnollisesti jatkossakin mahdollista myös osaamiskeskuksiin muodollisesti kuulumattomien kuntien ja oppilaitosten välillä. Esitetyillä perusteilla sosiaalihuoltolain 52 § ehdotetaan kumottavaksi tarpeettomana. Tämän seurauksena myös sosiaalihuoltoasetuksen 19 ja 19 a § tulisivat erikseen annettavalla valtioneuvoston asetuksella kumottaviksi.

2. Tarkemmat säännökset ja määräykset

Sosiaalialan osaamiskeskuksista ja niiden toimialueista, sosiaalialan osaamiskeskustoiminnan neuvottelukunnan kokoonpanosta ja tehtävistä sekä valtionavustuksen määräy-

tymisperusteiden keskinäisistä painokertoimista, ruotsinkielisen osaamiskeskuksen valtionavustuksen osuudesta sekä erityisen valtionavustuksen osuudesta ja määräytymisperusteista ehdotetaan säädettäväksi valtioneuvoston asetuksella. Näitä kysymyksiä on tarkemmin käsitelty sekä esityksen yleisperusteluissa että sen yksityiskohtaisissa perusteluissa ehdotettujen 1 §:n 1 momentin, 5 §:n 3 momentin ja 6 §:n 4 momentin kohdalla.

Samassa yhteydessä kumottaisiin sosiaalihuoltolain 52 §:n kumoamisen sekä nyt ehdo-

tetun uuden lain säännösten johdosta myös sosiaalihuoltoasetuksen 19 ja 19 a §.

3. Voimaantulo

Lait ehdotetaan tuleviksi voimaan 1 päivänä tammikuuta 2002.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

Laki**sosiaalialan osaamiskeskustoiminnasta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §

Sosiaalialan osaamiskeskustoiminta

Sosiaalialan osaamiskeskustoiminnan tarkoituksena on luoda ja ylläpitää koko maan kattava alueellinen yhteistyörakenne sosiaalialan perus- ja erityisosaamisen edistämiseksi sekä sosiaalialan alueellista yhteistyötä edellyttävien erityisosaamista vaativien erityispalvelujen ja asiantuntijapalvelujen turvaamiseksi. Toiminnasta vastaavat alueelliset sosiaalialan osaamiskeskukset (*osaamiskeskus*), joiden toimialueet kattavat kaikki kunnat. Kaksikieliset ja ruotsinkieliset kunnat kuuluvat lisäksi ruotsinkielisen osaamiskeskuksen toimialueeseen. Osaamiskeskuksista ja niiden toimialueista säädetään tarkemmin valtioneuvoston asetuksella.

Osaamiskeskuksen voivat muodostaa kunkin toimialueen kunnat ja kuntayhtymät yhdessä yliopistojen, ammattikorkeakoulujen ja muiden sosiaali- ja terveysalan alan oppilaitosten, maakuntien liittojen, lääninhallitusten, järjestöjen ja yritysten sekä muiden sosiaali- ja terveysalalla toimivien eri tahojen kanssa.

Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus tukee osaamiskeskuksia erityisesti tutkimus-, kokeilu- ja kehittämistoiminnassa sekä tarpeen mukaan muissakin 2 §:ssä tarkoitetuissa tehtävissä.

2 §

Osaamiskeskuksen tehtävät

Kunkin osaamiskeskuksen tehtävänä on toimialueellaan turvata;

1) sosiaalialalla tarvittavan asiantuntemuksen kehittyminen ja välittyminen;

2) erityisosaamista vaativien erityispalvelujen ja asiantuntijapalvelujen kehittyminen ja välittyminen,

3) sosiaalialan perus-, jatko- ja täydennyskoulutuksen ja käytännön työn monipuolinen yhteys;

4) sosiaalialan tutkimus-, kokeilu- ja kehittämistoiminnan toteutuminen, sekä

5) muiden 1 §:n 1 momentin tavoitetta palvelevien tehtävien toteutuminen.

Lisäksi osaamiskeskusten tehtävänä on turvata valtakunnallista väestöpohjaa edellyttävien erityisosaamista vaativien erityispalvelujen ja asiantuntijapalvelujen kehittyminen ja välittyminen 5 §:ssä tarkoitetussa neuvottelukunnassa erikseen sovittavan työnjaon pohjalta.

3 §

Osaamiskeskustoiminnan ja osaamiskeskusten hallinnon järjestäminen

Osaamiskeskustoiminta ja osaamiskeskusten hallinto järjestetään 1 §:n 2 momentissa tarkoitettujen osaamiskeskusten muodostavien tahojen keskinäisen sopimuksen mukaisesti.

4 §

Henkilöstö

Osaamiskeskustoimintaa varten tulee olla 3 §:ssä tarkoitetun sopimuksen mukaisesti valittu johtaja ja muuta toiminnan toteuttamiseksi tarvittavaa henkilöstöä. Henkilöstössä tulee olla edustettuna riittävästi tieteellistä

pätevyyttä, sosiaalialan kehittämiseen liittyvää asiantuntemusta sekä kokemusta hallintotehtävistä.

5 §

Sosiaalialan osaamiskeskustoiminnan neuvottelukunta

Sosiaali- ja terveysministeriön yhteydessä toimii valtioneuvoston neljäksi vuodeksi kerrallaan asettama sosiaalialan osaamiskeskustoiminnan neuvottelukunta. Neuvottelukunnan tehtävänä on muodostaa osaamiskeskustoiminnan valtakunnalliset linjaukset, huolehtia kunkin osaamiskeskustoiminnan erityisistä painoalueista sopimisesta sekä muutoinkin yhteen sovittaa ja tukea osaamiskeskusten toimintaa. Neuvottelukunnan tulee myös lausuntoja antamalla tai muutoin ottaa kantaa periaatteellisesti tärkeisiin osaamiskeskustoimintaa tai osaamiskeskusten hallintoa koskeviin kysymyksiin sekä tehdä tarvittaessa ehdotuksia lainsäädännön kehittämiseksi.

Lisäksi neuvottelukunnassa tulee sopia valtakunnallista väestöpohjaa edellyttävien erityisosaamista vaativien erityispalvelujen ja asiantuntijapalvelujen turvaamista kokevasta työnjaosta sekä huolehtia näiden palvelujen järjestämisestä ja tuottamista koskevien sopimus- ja rahoitusmenettelyjen kehittämisestä.

Neuvottelukunnan kokoonpanosta ja tehtävistä säädetään tarkemmin valtioneuvoston asetuksella.

6 §

Valtionavustuksen määrätymisperusteet

Osaamiskeskustoiminnan tukemiseksi suoritetaan valtionavustusta. Valtionavustus maksetaan 3 §:ssä tarkoitetun sopimuksen mukaisesti määrättyvälle oikeushenkilölle.

Valtionavustuksen kokonaismäärä vähennetään kuntien sosiaali- ja terveydenhuollon käyttökustannusten valtionosuudesta siten kuin sosiaali- ja terveydenhuollon suunnitte-

lusta ja valtionosuudesta annetun lain (733/1992) 45 a §:ssä säädetään.

Valtionavustuksen yleisiä määrätymisperusteita ovat kunkin osaamiskeskustoimintaluonnon asukasluku ja pinta-ala. Ruotsinkieliselle osaamiskeskustolle suoritettavan valtionavustuksen määrätymisperusteena on kuitenkin ruotsinkielisen väestön osuus koko maan väestöstä. Yhdelle tai useammalle osaamiskeskustolle voidaan lisäksi myöntää erityistä valtionavustusta 2 §:n 2 momentissa tarkoitetun tai muun valtakunnallisen erityistehtävän suorittamiseksi.

Valtionavustuksen määrätymisperusteiden keskinäisistä painokertoimista, ruotsinkielisen osaamiskeskustoimintaluonnon osuudesta sekä erityisen valtionavustuksen osuudesta säädetään tarkemmin valtioneuvoston asetuksella.

7 §

Valtionavustusta koskevat menettelytapa-säännökset

Edellä 6 §:ssä säädetty valtionavustus suoritetaan hakemuksetta. Osaamiskeskustoimintaluonnon on kuitenkin toimitettava sosiaali- ja terveysministeriölle riittävä selvitys 3 §:ssä tarkoitetusta sopimuksesta sekä valtionavustuksen vastaanottajana toimivasta oikeushenkilöstä.

Valtionavustuksen käyttöön ja sen valvontaan, palauttamiseen ja takaisinperintään sekä tietojensaantiin ja tietojen luovuttamiseen sovelletaan valtionavustuslain (688/2001) säännöksiä. Valtionavustuksen saajana pidetään tällöin valtionavustuksen vastaanottajana toimivaa oikeushenkilöä.

8 §

Voimaantulo

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Ennen lain voimaantuloa voidaan ryhtyä lain täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin.

2.

Laki**sosiaalihuoltolain 52 §:n kumoamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §	2 §
Tällä lailla kumotaan 17 päivänä syyskuuta 1982 annetun sosiaalihuoltolain (710/1982) 52 §, sellaisena kuin se on osaksi laissa 736/1992.	Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 2001.

Helsingissä 28 päivänä syyskuuta 2001

Tasavallan Presidentti

TARJA HALONEN

Peruspalveluministeri *Osmo Soininvaara*

2.

Laki**sosiaalihuoltolain 52 §:n kumoamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

52 §

Kunta ja sosiaalihuollon henkilökunnan koulutuksesta huolehtiva oppilaitos tai korkeakoulu voivat sopia sosiaalihuollon toimintayksiköiden käyttämisestä sosiaalihuollon koulutustoiminnan järjestämiseen. Kunta on oikeutettu saamaan edellä tarkoitettua koulutustoiminnan järjestämisestä aiheutuvista välittömistä kustannuksista täyden korvauksen korkeakoululta taikka koulutuksesta huolehtivalta muulta viranomaiselta tai yhteisöltä. Korvausta määriteltäessä otetaan huomioon myös se välitön hyöty, jonka kunta saa koulutustoiminnan ohessa.

(kumotaan)

52 §

1 §

Tällä lailla kumotaan 17 päivänä syyskuuta 1982 annetun sosiaalihuoltolain (710/1982) 52 §, sellaisena kuin se on osaksi laissa 736/1992.

2 §

*Tämä laki tulee voimaan päivänä kuu-
ta 20 .*